

Raporti Vjetor i vitit 2000, siç është tradita e këtij raporti, paraqet zhvillimet më të rëndësishme të ndodhura gjatë vitit në Bankën e Shqipërisë dhe në mjedisin ku ajo vepron. Këto zhvillime janë trajtuar me detaje për të prezantuar për publikun një pamje sa më të qartë të ngjarjeve.

Nga kjo mori ngjarjesh dëshiroj të veçoj tre aspekte kryesore: situata makroekonomike, politika monetare dhe zhvillimi institucional i Bankës së Shqipërisë.

Për të tretin vit, rradhazi, në Shqipëri patëm **zhvillime makroekonomike** të balancuara dhe brenda kornizave të vendosura nga programi i zhvillimit afatmesëm. Në tërësi, vlerësohet që ekonomia shqiptare të jetë gjallëruar më tej nga rritja e sektorit privat të ekonomisë. Ndërkohë, sektori shtetëror vazhdon të tkurret si pasojë, kryesisht, e privatizimit të tij. Zhvillim i rëndësishëm i vitit 2000 ishte privatizimi i disa njësive publike të sektorit strategjik të ekonomisë gjë që u shoqërua me më shumë investime të huaja, me përmirësim të klimës së investimeve në ekonominë shqiptare dhe me më shumë të ardhura për buxhetin e shtetit. Mbi të gjitha rëndësi kanë përfitimet afatgjata që do të sigurojë ekonomia shqiptare nga ky proces. Megjithatë, gjykohet se për shkak të krizës energjitike që kaloi vendi në tremujorin e fundit të vitit, rritja e ekonomisë të mos jetë realizuar aq sa ç'ishte parashikuar në fillim të vitit.

Inflacioni në fund të vitit arriti në 4.2 për qind. Prej tre vitesh, në Shqipëri, po vërehen norma të ulëta inflacioni gjë që ka bërë që të arrihet stabiliteti i çmimeve. Por, nuk mund të themi ende se është ruajtur ky stabilitet çmimesh. Pavarësisht se tendenca e çmimeve të konsumit prej vitit 1998 ka qenë në rënie, lëvizjet, nga një muaj në tjetrin, të tyre kanë qenë relativisht të konsiderueshme duke mos paraqitur një situatë të ruajtjes së stabilitetit të çmimeve. Treguesi më i drejtpërdrejtë është rritja e inflacionit me 4.6 për qind në muajin dhjetor 2000.

Viti 2000 shënoi të tjera zhvillime pozitive në aspektin fiskal. U rrit niveli i realizimit të të ardhurave, sidomos i të ardhurave nga tatimet dhe doganat gjë që flet për përpjekje të shtuara për reduktimin e evazionit fiskal dhe kontrabandës. Po ashtu, ndryshe nga vite të tjera, ka një realizim më të lartë edhe të shpenzimeve buxhetore duke mbetur si një nevojë përmirësimi i punës në realizimin e shpenzimeve kapitale dhe sigurimi i një shpërndarjeje më ritmike të shpenzimeve gjatë gjithë vitit.

Sipas vlerësimeve më të fundit të Bankës së Shqipërisë për zhvillimet në bilancin e pagesave, në përgjithësi, mund të thuhet se treguesit kryesorë në fund të vitit përputheshin me zhvillimet e parashikuara në programin monetar. Përrjashtim bëjnë eksportet, të cilat këtë vit jo vetëm nuk u rritën, por u paraqitën 7 për qind më të ulëta se viti i mëparshëm. Megjithatë, si llogaria korente ashtu edhe ajo kapitale përputhen me parashikimet.

Klima e favorshme, e krijuar në ambientin makroekonomik mundësoi arritjen e rezultateve të kënaqshme në fushën e zbatimit të politikës monetare me anë të instrumenteve indirekte. Pra, zhvillimi më i rëndësishëm në **zbatimin e politikës monetare** ishte zëvendësimi i plotë i instrumenteve direkte (kufiri i kreditit dhe norma e interesit për depozitat me afat në lekë në bankat shtetërore) me ato indirekte. Nëpërmjet ankandeve të repo-ve dhe konkretisht nëpërmjet interesit maksimal që Banka e Shqipërisë ofron në treg dhe shumës së rezervave të tepërta të deklaruar për t'u blerë, përçohet politika e bankës qendrore në lidhje me normat e interesit. Në vitin 2000, në mënyrë të vazhdueshme, Banka e Shqipërisë ka vepruar në drejtim të uljes së normave të interesit në ekonomi. Rezultate të drejtpërdrejta të politikës së bankës qendrore dhe të situatës makroekonomike kanë qenë rritja e gjendjes së kredive, me rreth 3 herë, krahasuar me vitin 1999 dhe rritja e fitimit të sistemit bankar me rreth 4.5 herë më shumë se viti 1999. Objektivat sasiorë të politikës monetare u realizuan brenda kufijve të vendosur. Në tërësi, politika monetare e hartuar dhe e zbatuar nga Banka e Shqipërisë kontribuoi në mbajtjen në nivele të ulëta dhe të qëndrueshme të çmimeve të konsumit.

Së fundi, vetë **institucioni i Bankës së Shqipërisë** ka rritur cilësinë e punës së tij. U riorganizua struktura e bankës me qëllim që t'i përshtatej më mirë përmbushjes së objektivave strategjike si dhe për të siguruar një lidhje funksionale më efikase midis departamenteve dhe njësive përbërëse të tyre; vëmendje iu kushtua zhvillimeve në teknologjinë e informacionit, përmirësimit të statistikave, rritjes së transparencës dhe besueshmërisë së bankës, angazhimit më intensiv në çështje të legjislacionit ekonomik dhe të integritit. Të gjitha këto aktivitete ndihmojnë në realizimin e objektivit strategjik të Bankës së Shqipërisë, përafrimin me Bankën Qendrore Europiane.

Shkëlqim Cani

Guvernator

Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë

Nga e majta në të djathtë ulur:

Fatos Ibrahimi	anëtar dhe Zëvendësguvernator i Parë
Shkëlqim Cani	kryetar dhe Guvernator
Dhame Pite	anëtar dhe Zëvendësguvernator i Dytë

Nga e majta në të djathtë në këmbë:

Drini Salko	anëtar
Llazi Balliu	anëtar
Sabah Hilmia	anëtar
Bajram Muça	anëtar
Sulo Hadëri	anëtar

Kapitulli I. Ekonomia

1.1. ZHVILLIMET NË EKONOMINË BOTËRORE

1.1.1. EKONOMIA BOTËRORE GJATË VITIT 2000.

Mbarimi i vjeshtës 2000, përkon me një ndryshim në parashikimet e bëra në fillim të vitit për rritjen globale. Parashikimet “e reja” jepnin një situatë pak më pesimiste duke u bazuar kryesisht: në një ngadalësim të dukshëm të ekonomisë amerikane, në një mosbesim në ringjalljen e ekonomisë së Japonisë, në një rritje më të moderuar të vendeve të zhvilluara të kontinentit amerikan dhe të një numri të madh të ekonomive në zhvillim.

Ekonomia amerikane vazhdoi të ketë një rritje të fortë gjatë gjysmës së parë të vitit 2000 (me një ritëm 5,25 për qind në bazë vjetore), duke kapërcyer edhe parashikimet më optimiste të bëra deri në atë moment. Rritja ishte më tepër rrjedhojë e forcimit të kërkesës së brendshme se sa e eksporteve neto. Megjithatë, gjysma e dytë e vitit regjistroi një frenim të aktivitetit ekonomik (sidomos në tremujorin e fundit, i cili në bazë vjetore shënoi vetëm 1 për qind). Ky ngadalësim pasqyron kryesisht rritjen e çmimeve të energjisë si dhe përkeqësimin e kushteve financiare, përfshirë rënien e Nasdaq dhe vlerësimin e dollarit amerikan.

Ndërkohë, sinjalet nga **ekonomia japoneze** vazhdojnë të jenë akoma të paqarta, duke reflektuar ngadalësimin e përgjithshëm të ekonomisë botërore, besimin akoma të dobët të konsumatorëve, si dhe problemet e njohura që karakterizojnë sistemin financiar të Japonisë.

Rritja në **zonën e Euros** pritet të jetë kontribut i rritjes së kërkesës së brendshme, meqenëse ngadalësimi i përgjithshëm ka filluar të ketë ndikimin e tij mbi eksportet.

Rritja ekonomike po fiton terren të fortë në vendet e **Europës Qendrore dhe Lindore**, kryesisht si rrjedhojë e rritjes së eksporteve të tyre drejt Bashkimit Europian. Hungaria, Polonia dhe Sllovenia parashikohet të ruajnë një rritje vjetore mbi 4 për qind, si për vitin 2000 dhe për dy vitet e ardhshme. Nga ana tjetër, edhe ekonomitë e Rumanisë dhe të Republikës Çeke, pas rënies së shënuar gjatë vitit të mëparshëm, po stabilizohen. Efektet e përkeqësimit të mjedisit të jashtëm (për shkak të krizës ekonomike të Rusisë dhe të krizës kosovare) po eliminohen, duke krijuar kushte më të favorshme për ekonomitë e tjera të këtij blloku.

Me nismën dhe pjesëmarrjen e Bankës Qendrore Europiane, autoritetet monetare të SHBA-së, Japonisë, Britanisë së Madhe dhe të Kanadasë ndërmorën, në 22 shtator 2000, një veprim të bashkërenduar ndërhyrjeje në tregjet valutore botërore, në reagim të një shqetësimi të përbashkët lidhur me ndikimin e lëvizjeve të fundit, të kursit të këmbimit të euro-s në ekonominë botërore. Arsyeja ishte se në 20 shtator, euro ra në raportin më të ulët ndaj dollarit amerikan, në 0.848 USD për euro, niveli më i ulët historik që nga lindja e monedhës së re. Ky nivel këmbimi, konsiderohet si jokonsistent me parimet bazë ekonomike, e për rrjedhojë, implikimet e tij për ekonominë botërore mund të ishin të rëndësishme. Rezultati i ndërhyrjes ishte një ndalim i rënies së mëtejshme të euro-s dhe stabilizim i kursit të këmbimit gjatë muajit tetor, në 0.87 USD.

Në reagim të parashikimeve pozitive të rritjes ekonomike në zonën e euro-s dhe të një rënieje të ekonomisë së vendeve të tjera, euro filloi të fitojë terren, veçanërisht ndaj dollarit amerikan dhe jenit japonez. Megjithatë, në fund të muajit dhjetor ajo qëndroi rreth 5.5 për qind nën nivelin e fillimit të vitit 2000, ndërsa në raport me jenin qëndroi rreth 6 për qind mbi nivelin e shënuar në fillim të vitit 2000.

Tabela 1. PBB, rritja reale në përqindje.

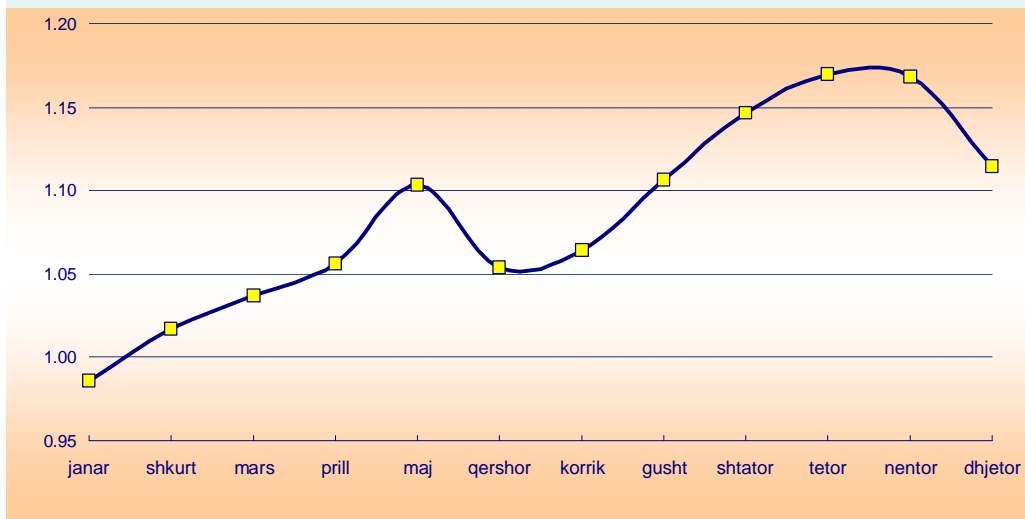
Vendet	1995	1996	1997	1998	1999	2000*
SHBA	2.7	3.6	4.5	4.4	4.3	5.0
Japoni	1.5	5.0	1.6	-2.5	0.2	1.5
Bashkimi European	2.4	1.7	2.5	2.7	2.5	3.3
Zona e Euro-s	2.3	1.5	2.3	2.8	2.5	3.4
Vendet e Marrëveshjes Europiane	5.7	3.6	3.2	2.5	1.8	4.6
Bullgaria	2.9	-10.1	-6.9	3.4	2.4	5.0
Rep. Çeke	6.4	3.9	1.0	-2.3	-0.2	2.8
Estonia	4.3	3.9	10.6	4.0	-1.1	6.3
Hungaria	1.5	1.3	4.6	5.1	4.5	5.3
Letonia	-0.8	3.3	8.6	3.6	-1.4	5.5
Lituania	3.3	4.7	7.3	5.1	-4.1	2.7
Polonia	7.0	6.0	6.8	4.8	4.1	4.1
Rumania	7.1	3.9	-6.1	-5.4	-3.2	2.0
Sllovakia	6.9	6.6	6.5	4.4	1.9	2.2
Sllovenia	4.1	3.5	4.6	4	4.9	4.7

*Vlerësim i FMN-së. mars 2001.

Burimi: World Economic Outlook, IMF.

Box 1. Euro – dy vjet nga lindja e saj.

Që nga lindja e saj, euro ka humbur gati 25 për qind të vlerës në raport me dollarin amerikan. Argumenti kryesor që përdoret për të shpjeguar këtë rënie është vetë momenti i shfaqjes së euro-s, që sipas disa analistëve konsiderohet i papërshtatshëm. Megjithatë ekonomia europiane është rritur me një ritëm prej 2 për qind në vit që nga viti 1998, ekonomia amerikane ka shënuar rritjen më të lartë, me rreth 4 për qind (duke arritur pikun në qershor 2000 me 6.1 për qind) pa njohur presione inflacioniste. Kjo mrekulli e ekonomisë amerikane i dedikohet zhvillimit të ekonomisë së re, investimeve të ndjeshme në ICT (industritë e informacionit dhe telekomunikacionit) dhe rritjes, për rrjedhojë, të produktivitetit. Mungesa e rezultateve të reformave strukturore të tregut të punës në Eurozonë, qëndron në thelb të skepticizmit të qëndrimit negativ të tregut ndaj monedhës së re.

Grafiku 1. Kursi i këmbimit Euro / USD (janar 2000 - dhjetor 2000).

Arritjet impresionuese të ekonomisë amerikane, krijuan një treg mjaft tërheqës për investimet nga vendet e tjera (Europa dhe Japonia). Për herë të parë në histori, investimet e huaja direkte (që arritën kulmin në tremujorin e tretë të vitit 1999 me 198 miliardë dollarë, duke rënë më pas në 76 miliardë dollarë) u bënë burimi kryesor i financimit të deficitit të llogarisë korente. Hyrjet e mëdha të kapitaleve u regjistruan dhe në investimet portofol, domethënë, në letrat me vlerë të borxhit dhe të pasurisë. Investimet në portofol arritën, gjithashtu, kulmin në muajin qershor, me 270 miliardë dollarë.

Ekonomistët besojnë se ky kontrast në gjendjen e llogarisë kapitale qëndron në bazë të ekuacionit të kursit të këmbimit Euro/USD.

Perspektivat, për periudhën në vazhdim, duket se do të flasin në favor të Euro-s. Financimi i deficitit të llogarisë korente prej 400 miliardë dollarësh, duke marrë parasysh raportet e IHD-ve dhe të investimeve portofol, mendohet se do të krijojë terren për një humbje të vlerës së dollarit. Kjo, e parë dhe në kontekstin e rënies që pritet të shënojë ekonomia amerikane në vitin në vazhdim dhe të ngushtimit të 'spread'-it të normave të interesave.

Në janar të vitit 2002, monedha europiane bëhet realitet për konsumatorët. Nga kjo datë, në qarkullim do të dalë euro. Në kohën që do të ndodhë kalimi në monedhën e re, njerëzit që do të ndikohen, do t'i ndjejnë kostot në mënyrë të qartë dhe kjo është faza në të cilën po hyn ky proces.

Burimi : Forecast 2001, the new euro-economy, Rabobank.

1.1.2. ZHVILLIMET NË TREGTINË NDËRKOMBËTARE DHE ÇMIMET E MALLRAVE

Volumi i tregtisë botërore¹ (i mallrave dhe shërbimeve) pritet të shënojë një rritje prej 10 për qind, dy herë më të lartë se rritja e shënuar gjatë vitit 1999. Rritjen më të madhe pritet ta shënojë importet, me 10.3 për qind, ndërsa eksportet me 9.9 për qind. Si në importe dhe në eksporte, rritja më e lartë do të shënohet në ekonominë e vendeve në tranzicion, me 12.4 për qind dhe 10.1 për qind, respektivisht.

Ndërkohë, çmimet e mallrave në tregjet botërore, me përjashtim të mallrave ushqimorë, kanë shënuar një rritje të ndjeshme. Rritja më e spikatur i përket çmimit të produkteve energjitike në tërësi (me 54.1 për qind, kundrejt vitit 1999) dhe naftës, në veçanti, me 62.7 për qind. Çmimi i naftës arriti kulmin e tij gjatë muajit tetor (me 37 dollarë për barrelë), niveli më i lartë i shënuar që nga fillimi i viteve '90-të, ndërsa, në muajin dhjetor, shënoi rënien më të ndjeshme, duke arritur në çmimin mesatar mujor prej 29.4 euro për barrelë.

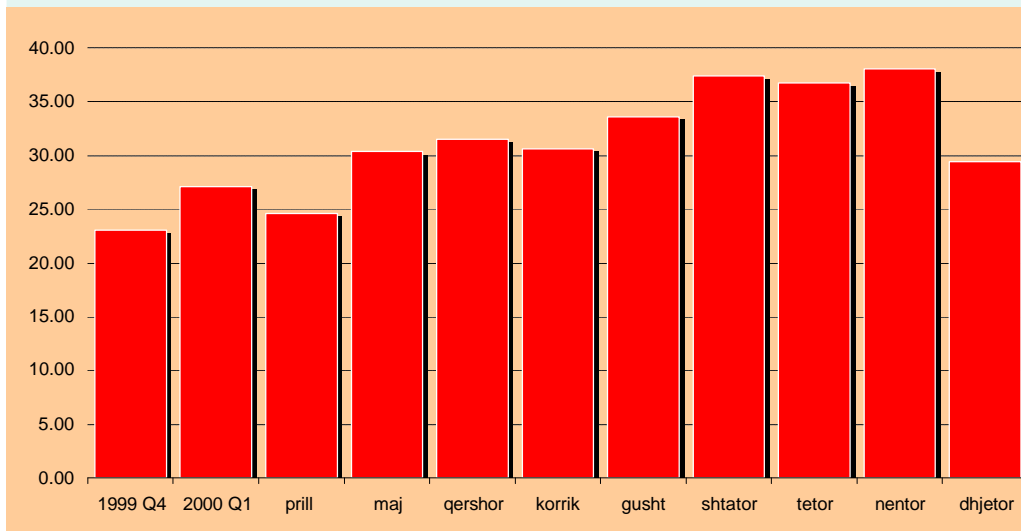
**Tabela 2. Çmimet e mallrave primarë.
(në USD, % e ndryshimit kundrejt vitit të mëparshëm).**

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Mallrat ushqimorë	14.0	7.2	7.4	-5.6	-14.5	-11.7	-7.2
Materialet bazë	11.4	9.7	-4.8	-2.1	-14.8	-4.0	7.3
nga të cilat							
produktet jobujqësore	9.6	4.4	-1.2	-5.9	-14.3	-6.3	4.1
Mineralet dhe metalet	14.5	18.0	-10.0	3.7	-15.4	-0.8	11.5
Produktet energjitike	-5.1	8.6	16.4	-6.7	-28.4	25.0	54.1
nga të cilat							
Nafta e papërpunuar	-7.1	7.8	21.1	-7.5	-33.4	40.0	62.7
Mallrat primarë							
Totali, përjashto lëndët djegëse	12.3	8.9	-0.8	-3.4	-14.7	-6.7	3.7
Çmimi naftës në USD/Barrelë	15.8	17.1	20.7	19.1	12.7	17.8	29.0

¹ International Monetary Fund "World Economic Outlook", October 2000.

Box 2. Pse paraqet shqetësim rritja e çmimit të naftës?

Së pari, ekonomitë e shumë vendeve në zhvillim do të ndikohen seriozisht. Së dyti, rritja mund të vazhdojë dhe në të ardhmen për shkak të ofertës apo të rritjes së kërkesës. Së treti, një kombinim i çmimit të lartë dhe i dobësimit të tregut të letrave me vlerë të pronësisë, mund të bëjë që investitorët privatë në ekonomitë e zhvilluara të shkurtojnë investimet dhe të rrisin kursimet, duke çuar në një rënie ekonomike. Sipas një studimi të fundit, nëse çmimi mesatar deri në pranverën e vitit të ardhshëm, do të qëndronte në 32 dollarë për barrelë dhe do të ulej në 27 dollarë për barrelë në vitin 2001 (ashtu siç është parashikuar) ndikimet e tij do të ishin:

Grafiku 2. Çmimi për një barrelë (në Euro) në fund të periudhës.

Humbjet e të ardhurave në vendet e OECD-së do të arrinin në 0.7 për qind të PBB-së; humbjet e ekonomisë amerikane do të ishin në 0.6 për qind të PBB-së; për Japoninë në 1 për qind dhe për zonën e euro-s në 0.8 për qind. Përfitimet për Britaninë e Madhe do të ishin 0.4 për qind dhe për Kanadanë 1.5 për qind (pasi janë eksportuese neto të energjisë).

Shumica e vendeve në zhvillim, që janë importuese neto të energjisë do të pësonin humbje më të mëdha (për disa vende të Europës Qendrore humbjet llogariten në mbi 1 për qind të PBB-së. Ndërsa, vendet që do të përfitonin përfshijnë prodhuesit dhe eksportuesit e naftës (Rusia, Venezuela, Meksika, Nigeria etj.). Ajo që evidentohet nga këto zhvillime në çmimet e naftës është se ekonomitë e industrializuara, gjatë katër dekadave të fundit, janë bërë më pak të ndjeshme ndaj luhatjeve në tregun e produkteve energjitike se sa në periudhën e krizës energjitike të viteve '70. Kjo është rrjedhojë e faktit se importet e naftës për njësi të PBB-së janë përgjysmuar dhe inflacioni është nën kontrollin e autoriteteve. Po kështu, në ekonomitë e vendeve të industrializuara kanë ndodhur ndryshime strukturore, të cilat e kanë ulur varësinë nga burimet energjitike.

(Burimi: Marrë me shkurtime nga Martin Wolf, "The new economy gets a shock", Financial Times October 18, 2000.

Zhvillimet e vërejtura në ekonominë botërore, sidomos në vendet partnere, pavarësisht se ekonomia shqiptare nuk ka shkallë të lartë integrimi, kanë ndikuar në disa drejtime. Niveli i qëndrueshëm dhe i stabilizuar i çmimeve në vendet e BE-së, ecuria e euro-s kundrejt dollarit amerikan si dhe çmimet e energjisë vlerësohet të kenë ndikuar në importimin e një niveli të ulët inflacioni dhe, nga ana tjetër, kanë shkaktuar rritjen e çmimeve të energjisë në vend të cilat kanë çuar në rritjen e kostos së prodhimit.

1.2. EKONOMIA KOMBËTARE

Viti 2000 përkoi me një gjallërim të mëtjshëm të aktivitetit ekonomik në tërësi. Megjithëse vendi u përball me një krizë të prodhimit dhe furnizimit me energji elektrike kryesisht në muajt e fundit të vitit 2000, përsëri vlerësohet se rritja e prodhimit ishte e konsiderueshme, përtej nivelit të programuar në fillim të vitit prej 7 për qind. Sipas vlerësimeve më të fundit rritja është veçanërisht e fortë në sektorin e ndërtimit dhe atë të transportit, ndërkohë që investimet më të larta në makineri dhe pajisje si dhe importet e rritura të plehrave kimike dhe pesticideve kanë bërë që prodhimi bujqësor të rritet më shpejt se vitin e kaluar. Edhe sektori privat i industrisë vlerësohet të ketë regjistruar një periudhë gjallërimi të mëtjshëm, gjë që reflektohet në rritjen relativisht të konsiderueshme të kredisë gjatë vitit 2000, si dhe në rritjen e importeve në zërin makineri e pajisje. Megjithatë në total, prodhimi industrial vazhdon të pasqyrojë paqartësinë që karakterizon sektorin shtetëror të industrisë, veçanërisht sektorin minerar.

Tabela 3. Tregues ekonomikë të përgjithshëm.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Popullsia (000)	3202.0	3248.8	3283.0	3324.3	3354.3	3373.4	3401.1	3428.3
Përqindja e rritjes së popullsisë	1.1	1.5	1.1	1.3	0.9	0.6	0.8	0.8
Numri i të punësuarve (000)	1046.0	1161.0	1138.0	1116.0	1107.0	1103.0	1081.0	1064.0
PBB (çmime të vitit 1990, milionë lekë)	12309.0	13331.0	15107.0	16478.0	15325.0	16556.0	17764.6	19150.2
Rritja në % e PBB-së (çmime të vitit 1990)	9.6	8.3	13.3	9.1	-7.0	8.0	7.3	7.8
PBB (çmime korente, milionë lekë)	125340.0	187891.0	224745.0	280998.0	341716.0	460631.0	506205.0	539210.0
PBB (çmime korente, milionë USD)	1221.6	1984.5	2422.1	2689.0	2294.5	3057.8	3676.4	3752.1
PBB (për frymë në USD)	381.5	610.8	737.8	808.9	684.0	906.5	1080.9	1094.4
Përqindja e papunësisë	22.3	18.4	13.1	12.4	14.9	17.8	18.0	16.9
Përqindja e inflacionit (v/v)	30.9	15.8	6.0	17.4	42.1	8.7	-1.0	4.2
Borxhi brendshëm (në % të PBB-së)			25.1	30.7	35.8	32.9	36.4	41.5
Llog. korente (në % të PBB-së) 1/	-28.8	-14.3	-9.7	-11.5	-14.4	-8.2	-7.2	-7.0
Borxhi jashtëm (në % të PBB-së)		52.5	30.4	29.2	35.6	26.5	25.8	29.2
Kursi mesatar i këmbimit	102.6	94.7	92.8	104.5	148.9	150.6	137.7	143.7

1/ Llogaria korente përjashtuar të ardhurat neto nga faktorët e shërbimeve dhe transfertat shtetërore.

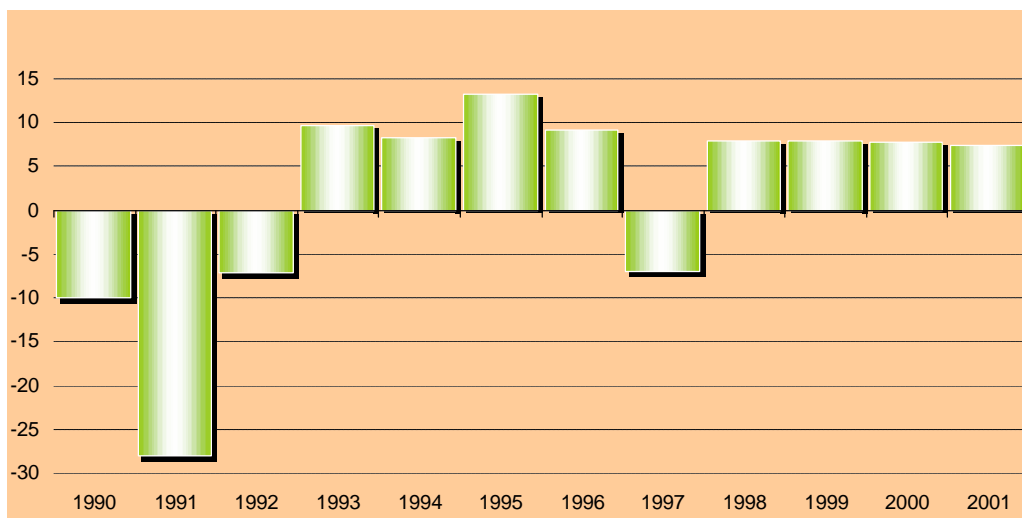
Burimi: INSTAT, Ministria e Financave, Banka e Shqipërisë dhe vlerësime të FMN-së.

Problemet që po karakterizojnë sektorin minerar të vendit kanë ndikuar dhe në një pakësim të eksporteve gjatë vitit 2000, i cili së bashku me rritjen prej 14 për qind të importeve kanë çuar në përkeqësimin e mëtjshëm të deficitit tregtar² prej rreth 3,7 pikë përqindjeje të PBB-së. Megjithatë pozicioni i bilancit të pagesave vlerësohet të jetë në një nivel të përshtatshëm falë hyrjeve më të larta nga privatizimi dhe turizmi. Nuk duhet lënë pa përmendur se, edhe gjatë vitit 2000, transfertat private ishin përsëri të larta duke u konsoliduar tashmë si një nga zërat me peshën më të madhe balancuese të deficitit tregtar.

² E shprehur në terma të dollarit amerikan. Kjo është e vlefshme edhe për eksportin dhe importin.

1.2.1. PRODHIMI I BRENDSHËM BRUTO.

Në vlerësimet më të fundit, të bëra së bashku me FMN-në, gjykohet që në vitin 2000 rritja reale ekonomike të jetë në nivelin 7.8 për qind. Ashtu si dhe vitet e mëparshme edhe gjatë vitit të kaluar degët kryesore që kanë kontribuar në rritjen e prodhimit, vlerësohet të jenë ndërtimi, transporti dhe bujqësia. Duhet theksuar se viti 2000 ishte i mbarë edhe për sektorin privat të ekonomisë sidomos për atë industrial, duke përfshirë përpunimin e metaleve, përpunimin e ushqimeve etj..

Grafiku 3. Rritja reale në % e prodhimit të brendshëm bruto.

Prodhimi bujqësor gjatë vitit 2000³ ka patur një ritëm rritjeje më të lartë se një vit më parë. Megjithë vështirësitë e shkaktuara nga thatësira e madhe dhe e tejzgjatur, viti 2000 mund të quhet viti i arritjeve pozitive në fushën e bujqësisë. Kështu, prodhimi bujqësor në vlerë arriti në 109 miliardë lekë (vlerësuar me çmimet e vitit 1994). Në krahasim me vitin 1999 rezulton një rritje prej 6.8 për qind, duke kontribuar me mbi 55 për qind në rritjen e PBB-së. Në totalin e prodhimit bujqësor kontributi kryesor vazhdon të jepet nga blegtoria, rreth 48.5 për qind, pastaj nga prodhimi i bimëve të arave dhe pemëtaria, përkatësisht me 44.5 dhe 7 për qind. Ky ndryshim në strukturën e prodhimit bujqësor në vlerë ka filluar që në vitin 1994 dhe janë ruajtur gjithnjë të njëjtat raporte.

Gjendja më e mirë e bujqësisë shqiptare reflektohet në praninë e prodhimit vendas në treg në sasi më të madhe, cilësi më të lartë dhe çmime më të ulëta për konsumatorin, gjë që u pasqyrua në reduktimin e ndjeshëm të indeksit të çmimeve të produkteve bujqësore sidomos gjatë periudhës maj–korrik 2000.

Megjithë arritjet pozitive të theksuara më sipër, problem kryesor për bujqësinë shqiptare vazhdon të mbetet ekzistenca tregjeve bujqësore pak të zhvilluara, mungesa e informacionit për tregun dhe fakti që fermerët shqiptarë, në përgjithësi, prodhojnë për vetkonsum dhe jo për treg.

³ Të dhënat për vitin 2000 janë marrë nga raportimet e Ministrisë së Bujqësisë.

Fillimi i mbushjes së tregut me prodhime vendase vihet re kryesisht në prodhimet blegtorale si rezultat i shtimit të numrit të krerëve të blegtorisë. Në kushtet e rritjes së prodhimit bujqësor si dhe të rritjes së kërkesave të konsumatorëve në treg, rëndësi mjaft të madhe merr zhvillimi i industrisë përpunuese agrorshqimore.

Të dhënat më të fundit mbi **prodhimin mall të shitur**, dëshmojnë për një rënie të aktivitetit industrial në sektorin shtetëror⁴. Në total, prodhimi mall i shitur për vitin 2000, paraqitet rreth 10 për qind më i ulët se viti i kaluar. I ndihmuar nga zhvillimet në çmimet e tregut, prodhimi i industrisë së degës së naftës paraqitet 11.2 për qind më lart se niveli i vitit 1999, ndërsa industria e minierave dhe industria përpunuese paraqiten me nivele më të ulëta, veçanërisht në industrinë përpunuese në tërësi, ku treguesi i prodhimit paraqitet në gati gjysmën e nivelit të shënuar një vit më parë. Në sektorin minierar është përfshirë vetëm prodhimi nga industritë e kromit dhe qymyreve e i mineraleve të tjera, prodhimi i të cilave është gati përgjysmuar përkundrejt vitit të kaluar.

Megjithatë, kjo analizë duhet parë në kontekstin e ndryshimeve strukturore, që kanë vazhduar të ndodhin përgjatë vitit në analizë. Ndërmarrje të rëndësishme shtetërore janë privatizuar, e për rrjedhojë nuk përfshihen në sistemin e raportimit statistikor të ministrisë. Ndërmarrje të tilla të rëndësishme ishin industria e çimentos dhe shumë aktivitete të industrisë së lehtë (birra, kantinat e verës etj.) telekomunikacioneve (me privatizimin e AMC-së) etj..

Mbi këto argumente, është plotësisht e pritshme që aktiviteti prodhues i sektorit privat të ketë pësuar rritje. Megjithatë, përsëri gjykimin tonë për këto zhvillime vazhdojmë ta bazojmë në disa tregues të tërthortë, të raportuar nga INSTAT, të tillë si rritja e konsumit të brendshëm, investimet (importet e makineri e pajisjeve), konsumi i çimentos etj..Ndër faktorët me ndikime negative në zhvillimet e sektorit të prodhimit⁵ mund të përmendet kriza e rëndë energjitike në vend, e cila u shoqërua, përveç të tjerash, me ndërprerje të shpeshta dhe për një kohë të gjatë të furnizimit me energji të subjekteve ekonomike. Kjo, e shoqëruar dhe me rritjen e çmimeve të karburanteve në tregun ndërkombëtar, ka dhënë ndikimin e saj negativ në ecurinë e prodhimit si dhe në rritjen e kostos së produkteve. Megjithatë, një vlerësim i saktë i ndikimeve të kësaj krize në prodhim dhe në kosto, tani për tani është i pamundur për shkak të informacionit të paplotë nga sektori privat.

Aktiviteti investues i firmave private në teknologji dhe aktive të qëndrueshme, duket se ka pësuar një rritje të ndjeshme. Importet e makineri e pajisjeve, gjatë vitit 2000, zunë 13.8 për qind të totalit të importeve, duke arritur shifrën prej rreth 149 milionë dollarësh. Shifra e mësipërme përfaqëson një nivel prej rreth 37 për qind më të lartë, në terma realë, se importet e makinerive e pajisjeve të regjistruara një vit më parë. Po kështu dhe zërat e tjerë të importit duket se janë dominuar nga mallrat investues, të tillë si produktet minerale, tekstilet dhe artikuj të tyre, të cilët përdoren për përpunim nga industria e vendit.

⁴ Të dhënat janë marrë nga raportimet statistikore të Ministrisë së Ekonomisë Publike dhe Privatizimit.

⁵ Në një vlerësim të Bankës së Shqipërisë për ndikimin e krizës energjitike në ekonominë e vendit, të bërë gjatë muajit nëntor 2000, vlerësohet se humbja e të ardhurave të ekonomisë për shkak të rritjes së çmimit të produkteve energjitike arrin në 0.3 për qind të PBB-së.

Edhe ky fakt, evidentohet nga rritja e aktivitetit të rieksporëve në krahasim me vitin e kaluar. Kështu, produktet tipike të kësaj kategorie, tekstilet dhe artikujt prej tekstili, paraqesin një rritje të eksportëve prej mbi 30 për qind kundrejt vitit 1999. Këto të dhëna, mund të konsiderohen si evidenca të faktit se aktiviteti ekonomik nga sektori privat është gjallëruar përkundrejt vitit të mëparshëm.

1.2.2. KURSIMET DHE INVESTIMET.

Krahasuar me një vit më parë kur kursimet e brendshme ishin rreth 9.6 për qind të PBB-së, në fund të vitit 2000 ato vlerësohen të jenë rritur në 12 për qind të PBB-së. Kontribuesi kryesor në rritjen e nivelit të kursimeve i përket reduktimit të deficitit buxhetor gjë që është pasqyruar në një përmirësim të kursimeve publike me rreth 3 pikë përqindjeje. Megjithatë, bilanci i përgjithshëm i kursimeve publike mbeti përsëri negativ në nivelin prej 2,6 për qind të PBB-së.

Të rejtat e pakta në zhvillimin e tregjeve, në ndërmjetësimin financiar etj., kanë bërë që përsëri të mbizotëronte si alternativë investimi e individëve, depozitimi në banka (më shumë në formën e depozitave në valutë). Sipas të dhënave paraprake në fund të vitit 2000, totali i depozitave të rezidentëve arriti në 228.8 miliardë lekë ose pati një rritje vjetore prej 8.2 për qind. Kështu, gjendja e depozitave gjithsej është rreth 42.6 për qind të PBB-së, nga 40.4 për qind të PBB-së që ishte vitin e kaluar.

Gjatë vitit 2000, krahasuar me një vit më parë, investimet gjithsej, pësuan një rritje prej 2.2 pikë përqindjeje, duke arritur në 19 për qind të PBB-së. Duhet thënë se si investimet private ashtu dhe ato publike u rritën me rreth 1 pikë përqindjeje.

1.2.3. TREGU I PUNËS DHE TË ARDHURAT.

1.2.3.1. TREGU I PUNËS.

Edhe gjatë vitit 2000, tregu i punës vazhdoi të karakterizohej nga bashkëjetesa e tregut formal me atë joformal, i cili për nga madhësia gjykohet të jetë ende i konsiderueshëm. Nga ana tjetër, ashtu si dhe gjatë viteve të kaluara, si rezultat i privatizimit, konsolidimit të sektorit privat, emigracionit etj., përsëri kanë vazhduar ndryshimet në strukturën e tregut të punës⁶.

Megjithë zhvillimet e ndodhura në dekadën e fundit, Shqipëria ende klasifikohet si një nga vendet me popullsi në moshë të re. Vlerësimet më të detajuara për strukturën moshore të popullsisë së vendit, tregojnë se rreth 40 për qind e popullsisë, si për meshkujt edhe për femrat, i përket grupmoshës nga 0 deri në 19 vjeç, 50 për qind e saj i përket grupmoshës nga 20 deri në 64 vjeç dhe vetëm 10 për qind e popullsisë vlerësohet të jetë mbi 65 vjeç. Kjo shpërndarje e popullsisë sipas grupmoshave, përputhet me piramidën e rregullt të popullsisë, e cila nuk ka pësuar ndryshime të dukshme gjatë dy viteve të fundit. Deformimin më të dukshëm të saj ajo e pësoi gjatë periudhës 1993-1995, në grupmoshën 20-30 vjeç, kryesisht për meshkujt, fakt që u shpjegua me përmasat e larta të emigracionit në këtë periudhë⁷.

Edhe viti 1997, ndikoi disi formën e rregullt të piramidës së popullsisë, sepse fenomenet jo të zakonshme, që shoqëruan krizën që kaloi vendi në pranverën e këtij viti, përkeqësuan strukturën e popullsisë, duke ulur peshën e saj, kryesisht, në grupmoshat e reja. Në njëfarë mase, fenomeni i emigracionit si edhe pasojat e krizës së pranverës së vitit 1997, trashëgohen edhe sot, megjithëse jo në të njëjtat përmasa. Kështu, nëse do t'i referohemi projeksioneve të kryera për popullsinë për vitin 2000, grupmosha 15–19 vjeç, ka shënuar rritje të konsiderueshme, krahasuar me vitin 1998. Kjo grupmoshë e popullsisë përbën edhe atë pjesë të rëndësishme të saj, që vlerësohet të jetë më realja dhe më potencialja, për gjykimin dhe për tendencat e ardhme të tregut të punës.

1.2.3.2. FORCA E PUNËS.

Oferta në tregun e punës, pra forca e punës gjithsej, shënoi rënie këtë fundviti krahasuar me të njëjtën periudhë të një viti më parë. Në masë absolute kjo rënie shënoi shifrën 40 mijë persona, gjë që do të thotë se në fund të vitit 2000 oferta për punë ra në masën rreth 3.03 për qind krahasuar me fundin e vitit 1999. Megjithë konsideratat pozitive për një forcë pune në rritje, nisur nga parashikimet optimiste në strukturën moshore të popullsisë për vitin 2000, faktet dëshmojnë të kundërtën: jo vetëm ka një ulje të forcës e punës, por për më tepër kjo ulje përbën edhe tendencën përgjatë gjithë vitit 2000.

⁶ Burimi i të dhënave INSTAT.

⁷ Femrat dhe meshkujt në Shqipëri faqe 4, 1998; vjetari i treguesve socialë, faqe 6 tabela 2, botim i INSTAT.

1.2.3.3. PUNËSIMI.

Në fund të vitit 2000 numri i të punësuarve gjithsej ishte rreth 1.1 milionë persona. Gjatë vitit pati ecuri pothuajse konstante, me rënie dhe me ngritje të lehta për treguesit e të punësuarve gjithsej, duke arritur nivelin më të ulët në tremujorin e katërt. Krahasuar me të njëjtën periudhë të një viti më parë, kjo shifër ra me rreth 17 mijë vetë ose 1.5 për qind. Rënia më e madhe e numrit të të punësuarve u evidentua në sektorin shtetëror me 15 mijë vetë. Ndërkohë, punësimi në sektorin privat jobujqësor është rritur nga një tremujor në tjetrin gjatë vitit 2000, por është reduktuar me 2 mijë vetë krahasuar me një vit më parë. Ndërsa, sektori privat bujqësor paraqitet në gjendje të pandryshuar për gjithë vitin 2000, po ashtu krahasuar edhe me vitin 1999.

Në fakt, ulja e konsiderueshme e të punësuarve në sektorin shtetëror këtë vit pritej të kishte një kompensim më të drejtë, apo një shpërndarje që do të çonte në rritjen e të punësuarve në sektorët privatë bujqësorë dhe jobujqësorë. Faktet dhe shifrat flasin për të kundërtën. Në tërësi, gjykohet që numri i të punësuarve është reduktuar si pasojë e vazhdimit të reformave në administratën shtetërore, e privatizimit dhe ndoshta edhe për shkak të tkurrjes së aktivitetit privat, në tremujorin e katërt të vitit, si pasojë e krizës energjitike në vend.

1.2.3.4. PAPUNËSIA.

Shkalla e papunësisë⁸ në fund të vitit arriti nivelin 16.9 për qind, vetëm 1.1 pikë përqindjeje më të ulët se viti i mëparshëm. Interesant është fakti se numri i të papunëve ishte më i lartë tek meshkujt se sa tek femrat, fenomen që u shfaq në mënyrë më evidente në pjesën e dytë të vitit 2000 (52–54 për qind i përket meshkujve, ndërkohë që pjesa tjetër i takon femrave të papuna). Shkalla e papunësisë, si sintezë e situatës në tregun shqiptar të punës, ka njohur një tendencë rënëse të vazhdueshme gjatë gjithë vitit 2000.

Siç vërehet situata e treguesve të punësimit dhe të papunësisë lejon shpesh kryerjen e supozimeve apo të hipotezave, duke mos mundësuar dhe lehtësuar studimin dhe analizën e qartë nëpërmjet shifrave. Vetë prirjet demografike pozitive në drejtim të rritjes së ofertës në tregun e punës, dhe ulja e forcës së punës gjatë vitit 2000, janë dy tendenca të kundërta, që kërkojnë një shpjegim sa më të qartë nga organet përkatëse të prodhimit dhe të publikimit të këtyre shifrave.

Ndoshta, vlerësimi i tregut joformal të punës dhe i emigracionit duhet të mbeten si prioritete në punën e këtyre institucioneve. Kjo do t'i shërbente drejtpërdrejt vlerësimit real të tregut të punës në Shqipëri si edhe do të ndihmonte me të dhëna vlerësimet e tërthorta në studimet me natyrë ekonomiko-sociale.

⁸ Rreth 23 mijë të papunë më pak në fund të vitit 2000, krahasuar me të njëjtën periudhë të një viti më parë. Rreth dy mijë persona më pak që përfitojnë pagesë papunësie për të njëjtat periudha reference.

Tabela 4. Treguesit e punësimit dhe të papunësisë.

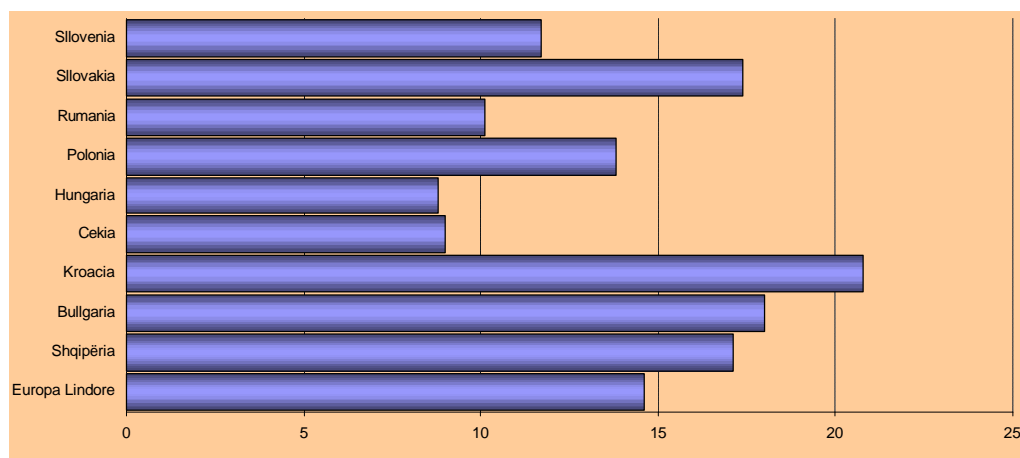
	Viti 1999	Trem.I Viti 2000	Trem.II Viti 2000	Trem.III Viti 2000	Trem.IV Viti 2000
Forcat e punës gjithsej (në mijë)	1321	1306	1293	1289	1281
A) Të punësuar gjithsej	1081	1065	1065	1066	1064
a) në sektorin shtetëror	209	201	201	198	194
b) në sektorin privat jobujqësor	111	103	103	107	109
c) në sektorin privat bujqësor	761	761	761	761	761
B) Papunësia					
të papunë gjithsej	240	241	228	219.2	217.2
përfitojnë paqesë papunësie	23	21	22	21.9	21.3
Shkalla e papunësisë (në %)	18.0	18.4	17.6	17.01	16.95

Box 3. Situata e tregut të punës në disa vende të Europës Lindore.

Pavarësisht nga rimëkëmbja e dukshme e ekonomive në tranzicion, punësimi ka vazhduar të bjerë në shumë vende gjatë gjysmës së parë të vitit 2000, sidomos në Europën Lindore. Gjithashtu, duhet thënë se shifrat e papunësisë mbetën të larta gjatë tetë muajve të parë të vitit 2000. Arsyeja kryesore për ekzistencën e këtyre shifrave të papunësisë, gjatë vitit 2000, duket të ketë qenë thellimi i procesit të ristrukturimit të ndërmarrjeve, i cili shpeshherë shoqërohet me shkurtime të vendeve të punës. Arsye të tjera për kërkesën e ulët për krahë pune në shumë ekonomi në tranzicion, janë kufijtë e gjerë të kapacitetit të tepërt të kombinuar me fitimet nga produktiviteti i punës.

Në fund të muajit gusht 2000, numri i përgjithshëm i personave të regjistruar si të papunë në ekonominë në tranzicion pranë Komisionit Ekonomik të Europës ishte 17 milionë (7.6 milionë në Europën Lindore, 350.000 në shtetet Balltike dhe 9.1 milionë në vendet e Komonuelthit të Shteteve të Pavaruara). Ulja e totalit të të papunëve që nga gushti i vitit 1999 (me rreth 5 për qind) reflekton kryesisht përmirësimin në Rusi, pasi numri i të papunëve u rrit me 7 për qind në Europën Lindore dhe me më shumë se 14 për qind në shtetet Balltike.

Në shumë nga vendet e Europës Lindore papunësia vazhdoi të rritej gjatë tetë muajve të parë të vitit 2000 dhe gjatë dimrit pesë vende (Bullgaria, Kroacia, Republika Çeke, Rumania dhe Sllovakia) raportuan shifrat më të larta të papunësisë që prej fillimit të tranzicionit në vitin 1989. Gjatë pranverës dhe verës u vërejtën përmirësime të vogla në disa vende, ndërkohë që në disa të tjera situata vazhdoi të përkeqësohej.

Grafiku 4. Përqindja e papunësisë (gusht 2000).

1.2.3.5. TË ARDHURAT.

Treguesi më domethënës i nivelit të jetesës së popullsisë janë të ardhurat. Viti 2000 krahasuar me vitin 1999 shënoi rritje të lehta të këtij treguesi. Kështu, paga mesatare mujore në sektorin shtetëror, në tremujorin e katërt të vitit 2000, ishte rreth 14,891 mijë lekë. Ajo u rrit në masë absolute mesatarisht me 2384 lekë ose me rreth 19.06 për qind. Ndërkohë, paga minimale e miratuar, në fund të vitit 2000, ishte shtatë mijë lekë. Krahasuar me një vit më parë ajo u rrit me afro 1200 lekë ose me rreth 20.7 për qind. Përgjatë tremujorëve të vitit 2000, këta tregues pësuan rritje të lehta ndërkohë që, për periudha të veçanta nuk njohën ndryshime. Do të theksonim se pagesa e papunësisë dhe e ardhura minimale për familje me katër persona nuk kanë ndryshuar edhe për këtë vit, madje ndryshime nuk vërehen që prej fillimit të vitit 1999.

Sidoqoftë, ndryshimet e vërejtura, sado të vogla që ishin, morën parasysh zhvillimet e mëparshme në inflacion, parashikimet e tij për vitin 2000 si edhe politikën e të ardhurave dhe të shpenzimeve buxhetore për vitin e kaluar.

Mund të vlerësohet se ndryshimet në paga sipas sektorëve, tregojnë se sektori privat konkurren në mënyrë të ndjeshme sektorin shtetëror. Kjo bën që nga njëra anë shpesh të punësuarit në sektorin shtetëror të jenë të punësuar edhe në atë privat, në të shumtën e rasteve, duke rritur numrin e të punësuarve në tregun joformal të punës. Nga ana tjetër, ky grup përbën kontigjentin e të pamotivuarve për punë nga pikëpamja financiare.

Po kështu diferenca vihen re edhe sipas aktiviteteve ekonomike të ushtruara. Në sektorë të rëndësishëm dhe të vështirë pagat janë ndjeshëm më të larta se në sektorë të tjerë. Edhe vendndodhja gjeografike është një faktor, që ndikon në përcaktimin e diferencave në paga.

Box 4. Vlerësimi i varfërisë në Shqipëri.

Varfëria në Shqipëri është një fenomen shumëdimensional, i cili shprehet në nivelin e ulët të të ardhurave dhe të konsumit, në nivelin e ulët arsimor të popullsisë, në nivelet e larta të papunësisë etj..

Për matjen e varfërisë njihen tregues të ndryshëm si: niveli i ulët i PBB-së për frymë, jetëgjatësia mesatare, cilësia e shërbimit shëndetësor dhe mundësia e përdorimit të këtij shërbimi, niveli i ulët arsimor, papunësia e lartë etj..

Vlerësimi i varfërisë kërkon disponimin e një numri të konsiderueshëm të dhënash, mungesa e të cilave e vështirëson mjaft dhënien e një përgjigjeje të saktë lidhur me vlerësimin e nivelit të varfërisë në Shqipëri.

Koncepti relativ i varfërisë i përdorur nga INSTAT-i jep të dhëna më tepër lidhur me pabarazinë në shpërndarjen e të ardhurave se sa lidhur me varfërinë⁹. Vendet europiane, zakonisht, përdorin si masë relative të varfërisë 50 për qind të medianës së të ardhurave për frymë ose për njësi konsumi, ose masën që i takon kuartilit të parë, të këtyre të ardhurave. INSTAT deri tani ka përdorur këtë koncept për të bërë vlerësime lidhur me nivelin e varfërisë.

Për vitin 1999, PBB për frymë në Shqipëri ishte rreth 1129 USD, ndërsa në vendet e rajonit varion nga 1540 USD (Bullgaria) në 19710 USD (Italia).

Varfëria në Shqipëri është më tepër një fenomen rural, me rreth 90 për qind të të varfërve në fshat. Të varfërit e zonës rurale ndeshen pesë herë më shpesh në zonën veriore të vendit ku shumica e familjeve zotërojnë më pak se 0,5 ha tokë. Sipas të dhënave të vitit 1998, 27 për qind e familjeve të zonës rurale nuk shesin produkte në treg dhe vetëm 50 për qind përdorin makineri bujqësore.

Në vjetarin social të INSTAT-it raportohen tregues të varfërisë subjektive:

- ☞ rreth 27,3 për qind e familjeve nuk arrijnë të paguajnë faturat e energjisë elektrike dhe të ujit në shkallë vendi;
- ☞ shkalla e pajisjes me pajisje elektroshtëpiake e familjeve shqiptare është e ulët, kështu: rreth 45 për qind e familjeve, në zonat me më pak se 10000 banorë, nuk kanë televizor me ngjyra, ndërsa për qytetet me mbi 10000 banorë ky tregues është rreth 13 për qind; 40 për qind e familjeve në zonën rurale nuk disponojnë frigorifer dhe 87 për qind nuk disponojnë makinë larëse.

Treguesit e mësipërm paraqiten disi më të lartë për zonën urbane, por në shkallë vendi shkalla e pajisjes me pajisje me afat të gjatë përdorimi është e ulët.

- ☞ varfëria është më e ndjeshme në familjet me 5 apo më shumë fëmijë. Treguesit e varfërisë janë, gjithashtu, të korreluar edhe me gjininë e kryefamiljarit. Kështu, nga familjet, që nuk janë në gjendje të paguajnë faturat e ujit dhe të energjisë elektrike, rreth 28, 4 për qind drejtohen nga femra dhe rreth 27,2 për qind nga meshkuj;
- ☞ varfëria në Shqipëri është një fenomen, që ndeshet më shpesh në familjet ku kryefamiljari është i papunë, rreth 32 për qind të rasteve të familjeve, që nuk mund të përballojnë faturat e ujit dhe të energjisë elektrike;
- ☞ mundësia e përfitimit nga shërbimet shëndetsore është e kufizuar dhe mbi të gjitha shërbimi është i një cilësie të ulët. Shpenzimet buxhetore për shëndetin, në vitin 2000, arrinin në vetëm 2,2 për qind të PBB-së, shifër kjo që është nga më të ultat e rajonit. Niveli i vdekshmërisë foshnjore është shumë i lartë, rreth 40 për 1000 lindje të gjalla;

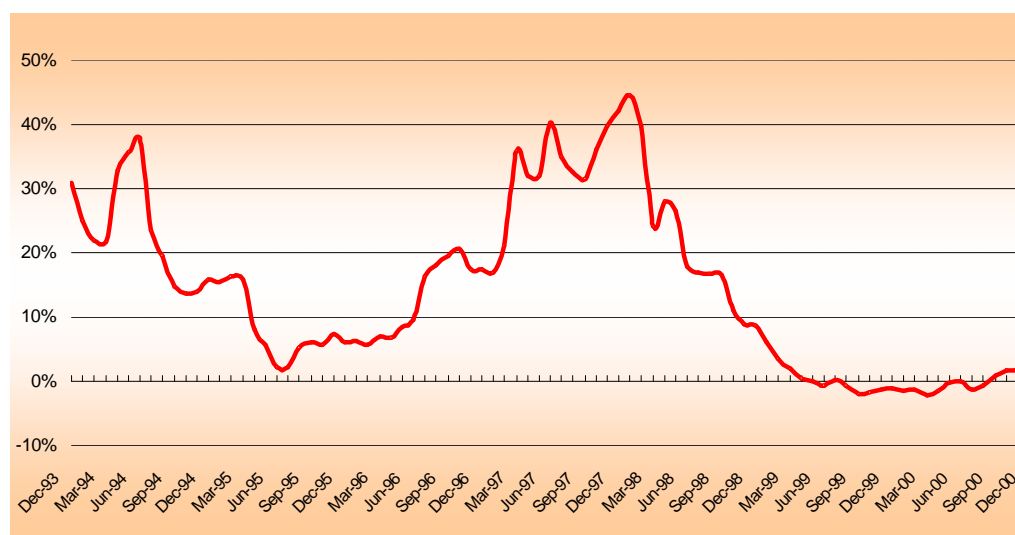
⁹ Të ardhurat medianë për njësi konsumi janë përdorur nga INSTAT për të llogaritur popullsinë apo familjet, që jetojnë nën një prag të caktuar të ardhurash dhe që mund të konsiderohen të varfra. Për njësinë e konsumit është përdorur shkalla e OCDE: në një familje personi i parë në moshë madhore konsiderohet një njësi konsumi, i dyti 0,7 dhe fëmija nën 14 vjeç 0,5 njësi konsumi.

- norma e regjistrimit në shkolla, gjatë periudhës 1990-1999, është ulur, veçanërisht për shkollat e mesme. Pjesa e shpenzimeve buxhetore për arsimin ka rënë nga 3,8 për qind, që ishte në vitin 1995 në 2,86 për qind e PBB-së, në vitin 2000. Shifra këto shumë më të ulta se sa ato të vendeve fqinje. Gjatë 10 viteve të fundit, rreth 3 për qind e fëmijëve kanë braktisur shkollën çdo vit;
- megjithëse niveli i elektrifikimit është i lartë në shkallë vendi, ka ndërprerje të vazhdueshme të furnizimit me energji, sidomos gjatë muajve të dimrit;
- përsa i përket mundësisë së përfitimit nga shërbimet jetësore (ujë i pijshëm, kanalizim i ujrave të zeza etj.) problemet aktuale janë shumë të mëdha. Vetëm 15 për qind e zonave rurale furnizohen me ujë të pijshëm nga tubacionet e rregullta.

Strategjia për reduktimin e varfërisë në Shqipëri duhet të përqëndrohet në një shpërndarje relativisht të barabartë të të mirave për gjithë popullatën, në mundësinë më të mirë që duhet të kenë të gjithë për përfitim nga shërbimet sociale, në institucionet shëndetësore dhe arsimore. Shqipëria, në kuadrin e Programit për Rritjen Ekonomike dhe Reduktimin e Varfërisë, ka ende shumë për të bërë, e rëndësishme është që puna për vënien në jetë të programit të jetë sa më efikase.

1.2.4. INDEKSI I ÇMIMEVE TË KONSUMIT DHE INFLACIONI.

Viti 2000, filloi në kushtet e një norme inflacioni negative dhe arriti në fund në nivelin 4.2 për qind. Në të vërtetë, megjithëse zhvillimet gjatë vitit 1999 ishin të jashtëzakonshme përse i takon rënies së inflacionit përtej çdo parashikimi, ato nuk patën ndonjë ndikim të veçantë në vendosjen e objektivit të inflacionit për fundvitin 2000. Më konkretisht, si objektiv final i politikës u vendos që norma e inflacionit (e matur si ndryshim dymbëdhjetëmujor) në fund të vitit 2000 të mos dilte jashtë intervalit 2 – 4 për qind. Në vendosjen e këtij objektiv (disa herë më i lartë se norma e verifikuar në fund të vitit 1999) Banka e Shqipërisë u mbështet në supozimin se inflacioni në vitin 1999, në masën më të madhe, ishte produkt¹⁰ i fenomenit *shock*, i cili më konkretisht u shfaq në formën e krizës në rajon (konflikti në Kosovë).

Grafiku 5. Indeksi i Çmimeve të Konsumit (ndryshimi 12-mujor në përqindje).

Për shkakë ende të pastudjuara plotësisht¹¹ norma e inflacionit vazhdoi të jetë negative për gjatë gjithë vitit 2000, duke bërë të besoj se realizimi i objektivit do të ishte i vështirë, madje vihej në diskutim arritja e vlerës së poshtme të intervalit objektiv. Në të vërtetë kjo pritshmëri rezultoi e gabuar, sepse dy muajt e fundit (sidomos muaji dhjetor) ishin të mjaftueshëm për të përmbysur zhvillimet e mëparshme. Kështu, norma vjetore e inflacionit jo vetëm u rrit ndjeshëm, por tejkaloi me 0,2 pikë përqindjeje nivelin e sipërm të intervalit objektiv.

Edhe pse shmangia nga objektivu ishte në masë të vogël, zhvillimet e këtij fundviti edhe një herë nxorën në pah disa të probleme, të cilat janë evidentuar dhe më parë nga ana e Bankës së Shqipërisë. Para se të ndalemi konkretisht në çdonjërin prej tyre, do të ishte me vend të theksonim se edhe gjatë vitit 2000, ekonomia shqiptare nuk arriti t'i shpëtojë ndikimit të faktorit *shock*. Duke filluar që nga muajt e verës u vu re një ngritje e fortë në çmimet e tregut të karburanteve, niveli i të cilave mbeti i lartë deri në fund të vitit.

¹⁰ Efektet e kësaj krize janë shpjeguar gjerësisht në të gjitha materialet e Bankës së Shqipërisë ashtu sikurse edhe nga institucionet financiare ndërkombëtare.

¹¹ Këtu do të veçonim elemente të tilla, që kanë të bëjnë me sezonin, efektin e vonuar të krizës së lartpërmendur etj..

Më tej, sidomos në dy muajt e fundit (nëntor – dhjetor) ekonomia u përball me një tjetër krizë, atë energjitike (e cila vazhdon të jetë e pranishme dhe në fillim të vitit 2001). Ndërkohë që efekti i goditjes së parë, në njëfarë mënyre, ishte i drejtpërdrejtë dhe i matshëm (fatmirësisht apo çuditërisht çmimi i karburanteve nuk krijoi shqetësime në ekonomi) efekti i goditjes së dytë është vështirë të përcaktohet saktë, megjithatë mund të konsiderohet me të drejtë si një efekt *shock* i ofertës agregate.

Zhvillimet e fundvitit 2000, ripërsëritën, ndonëse këtë rradhë me intensitet më të lartë, zhvillimet e faktura në çdo fundviti: rritjet spekulative të çmimeve para festave. Goditjet në fund të vitit tashmë po kthehen në traditë duke u shndërruar në një lloj rreziku të vazhdueshëm për efektivitetin e politikës monetare dhe arritjen e objektivit të inflacionit. Në të vërtetë, bëhet fjalë për një fenomen të çuditshëm, i cili gjithnjë e më shumë po merr formën e një ndikimi të sezonit. Festat e fundvitit mund të përbëjnë një shkak për rritjen e kërkesës agregate në muajin dhjetor. Në fakt, po të marrim parasysh ndryshimin e çmimeve të grupeve të IÇK-së, si një indikator të rritjes së kërkesës, vëmë re një rritje të fortë të çmimeve në grupin e artikujve ushqimorë, që shkaktohet, në masën 95 për qind, nga rritja e çmimit të frutave dhe perimeve. Po të neglizhojmë çmimet e këtij grupi inflacioni rezulton në vetëm 0,63 për qind, që në terma vjetorë do të thotë vetëm 0,2 për qind, nga 4,2 për qind që është aktualisht.

Tabela 6. Rritja mujore e çmimeve gjatë dhjetorit (në %).

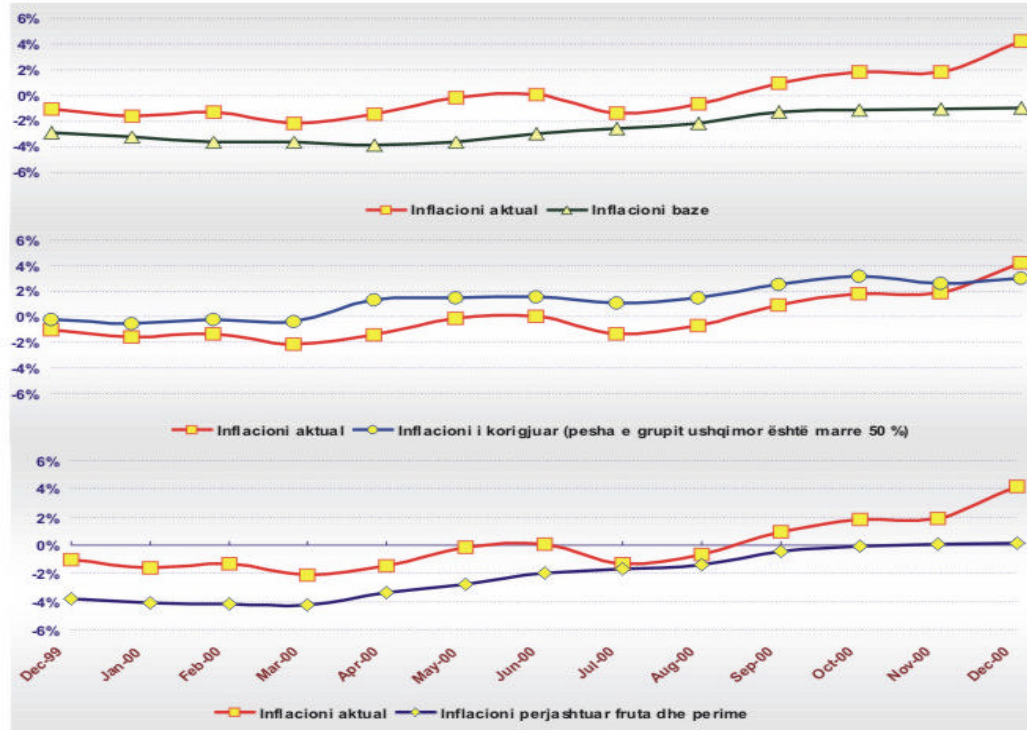
Treguesi	1998	1999	2000
Inflacioni	2,05	2,25	4,6
Inflacioni i grupit "ushqim, pije & duhan"	2,54	2,99	6,6
Inflacioni i nëngrupit "fruta & perime"	9,13	9,98	24,8
Inflacioni (përrjashtuar grupin "fruta & perime")	0,74	0,53	0,63

Si konkluzion mund të themi se matjet e disponueshme tregojnë për një rritje të lartë të Indeksit të Çmimeve të Konsumit që në masën 87 për qind është kontribut i rritjes së kërkesës për artikuj ushqimorë, fruta dhe perime!

Nuk ka dyshim se, realisht, ka dy probleme: kompozimi relativisht i vjetër i shportës së IÇK-së dhe fenomeni i spekulimit me çmimet e artikujve ushqimorë, fruta dhe perime, fenomen i cili është me intensitet në rritje. Megjithëse, në pamje të parë, duket paradoksale, në realitet ndodh që rritjet e forta spekulative të çmimeve në 10 ditët e fundit të vitit, të frutave dhe perimeve përmbysin gjithçka në arritjen e objektivit të inflacionit. Për të shmangur praktika të kësaj natyre, sidomos në vendet ku aplikohet regjimi monetar që quhet *inflation targeting*, llogaritet një tregues inflacioni i “zhveshur” prej ndikimeve të natyrës së mësipërme, i cili më së shumti quhet inflacion bazë.

Box 5. Inflacioni bazë.

Bankat qendrore dhe inflacioni gjithnjë e më shumë po shikohen si derivate të njëra-tjetres. Një bankë qendrore e suksesshme që arrin të mbajë çmimet të ulëta dhe stabilë dhe e anasjellta një inflacion stabil për një periudhë të gjatë kohe përbën një motiv të mjaftueshëm për të rritur kreditibilitetin dhe pavarësinë e bankës qendrore. Në të vërtetë, inflacioni siç e kemi thënë dhe më sipër nuk është në të gjitha rastet atribut i politikës monetare të ndjekur. Duke u ndalur në vetë përqindjen e inflacionit vihet re një komponent i përhershëm ose i përgjithshëm, ecuria e të cilit në mënyrë të vazhdueshme udhëhiqet nga kërkesa, ndërkohë që ekzistojnë kapërcime të përkohshme në çmimet relative, zhvillime këto që më së shumti ndodhin si pasojë e ndërveprimit të ofertës. Elementi i përhershëm, zakonisht quhet **inflacioni bazë** ose **inflacioni qendror**, dhe ai gjykohet të jetë një kontribut i drejtpërdrejtë i politikës monetare. Ndërkohë, ndikimi i zhvillimeve në çmimet relative në përgjithësi konsiderohet si “çrregullim” i përkohshëm, i cili nga këndvështrimi i politikës monetare duhet të injorohet si përsa i takon vendimmarrjes ashtu dhe analizës së vendimeve të marra në të shkuarën.

Grafiku 6. Matje të ndryshme të inflacionit në Shqipëri. (dhjetor 1999 - dhjetor 2000; ndryshimi 12-mujor).

Në rastin e Shqipërisë, përpjekjet për ndërtimin e këtij treguesi kanë qenë të pakta për aq kohë sa dhe vetë vendimmarrësit në Shqipëri nuk e kanë ndjerë të domosdoshme matjen e një norme inflacioni, që shkaktohet vetëm nga rritja e parasë ose e kërkesës agregate. Ndër studjuesit që kanë trajtuar këtë çështje përmendim Doris Schiesser¹² (1995) e cila ka konkluduar se përqsasja më e mirë për inflacionin bazë, në rastin e Shqipërisë, është ajo matje e cila merr për bazë mesataren e trimuar (sistemuar), në të cilën x për qind e secilit krahu të shpërndarjes është eliminuar duke lënë në fuqi vetëm mesataren e ponderuar të qendrës (1-2x). Në fund, ajo ka konkluduar se varianti më i mirë është ajo matje e inflacionit e cila shmang 25 për qind të mesatares së trimuar (12,5 për qind të mallrave për secilin krahu të shpërndarjes) dhe fokuson vetëm mbi mesataren e qendrës së shpërndarjes prej 75 për qind.

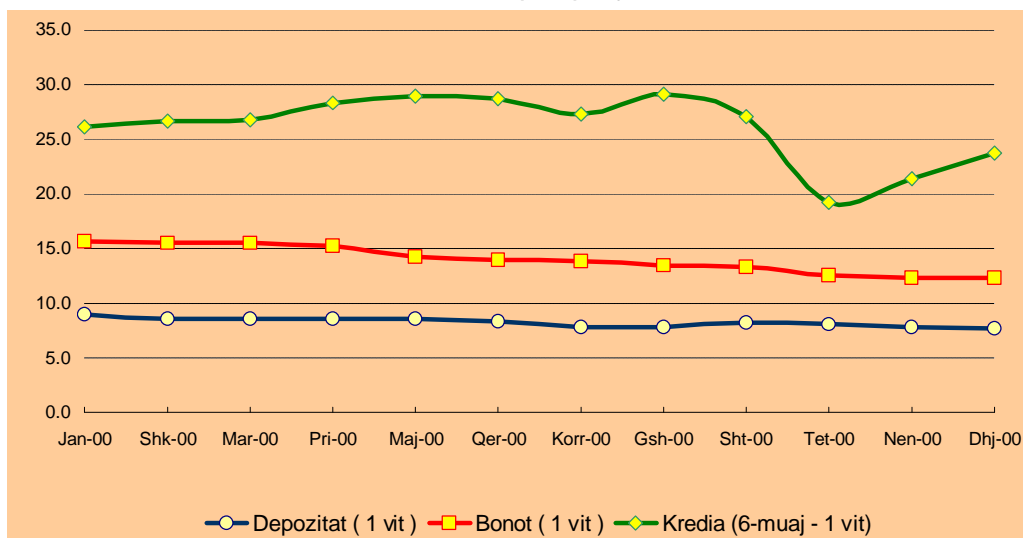
¹² Studimi mbulon periudhën 1993 – 1995.

Me kalimin e viteve dhe stabilizimin e inflacionit në nivele njëshifrore dhe shumë afër zeros në dy vitet e fundit, përlogaritja e një treguesi të tillë bëhet më e vështirë sidomos po të marrim në konsideratë dhe praninë e vitit 1997¹³. Në përlogaritjet e kryera është marrë në konsideratë perioda 1993 – 2000 (në disa raste është shmangur një muaj i vetëm i vitit 1997, një periudhë e caktuar e vitit 1997 dhe i gjithë viti 1997) ndërkohë që, në tentativat për të llogaritur inflacionin bazë janë shtuar edhe disa matje të tjera ku e para merr në konsideratë zvogëlimin e peshës¹⁴ së zërave më të paqëndrueshëm të shportës dhe e dyta, i cili shndërron në zero peshat e zërave më të luhatshëm. Bazuar në kriteret për vlerësimin e rezultateve - madhësia e raportit të shmangies standarde me mesataren dhe shkalla e korrelacionit midis të gjitha matjeve me vetë inflacionin aktual - si përjasje më e mirë vazhdon të mbetet matja, e cila fokuson vetëm në 75 për qind të qendrës së shpërndarjes (25 për qind mesatare e sistemuar).

1.2.4.1. INFLACIONI DHE POLITIKA MONETARE E BANKËS SË SHQIPËRISË.

Në 5 vitet e fundit inflacioni në Shqipëri ka ndjekur një spirale të paparashikuar. Pasi arriti në nivel njëshifror, në fund të vitit 1995, u trefishua vitin e ardhshëm për të arritur një pik të ri në fund të vitit 1997, në 42 për qind. Vënia e tij nën kontroll, gjatë vitit 1998, u reflektua në arritjen e një shifre të ulët, vetëm 8,6 për qind e cila në vitin pasardhës u pasua nga një shifër tjetër e pazakontë -1,03 për qind. Kjo ecuri e inflacionit, ishte mëse e mjaftueshme për të nxitur Bankën e Shqipërisë për një lehtësim të politikës së saj, gjë që u reflektua në një ulje të njëpasnjëshme të përqindjes së interesit gjatë gjithë vitit 1999 dhe atij 2000.

Politika monetare, gjatë vitit 2000, kishte të njëjtin objektiv, atë të ruajtjes së stabilitetit të çmimeve, i cili në terma sasiorë kuptonte një interval objektiv në kufirin nga 2 deri në 4 për qind. Në fillim të vitit, vendimet e politikës monetare ishin thjesht vazhdimësi e politikës së ndjekur një vit më parë: ulje të njëpasnjëshme të përqindjes së interesit për depozitat me afat në lekë, të vendosura në bankat me kapital shtetëror. Kundërpërgjigja ishte një normë negative inflacioni, duke shfaqur në këtë mënyrë një mungesë elasticiteti të përqindjes së interesit, e cila që prej mesit të vitit 1997, luante realisht rolin e përqindjes bazë në ekonomi.

Grafiku 7. Përqindjet e tregut (maturim 12-mujor; përqindje vjetore).

¹³ Viti 1997 shënon një vit përmbyesjes të çdo ekuilibri të arritur në 3 – 4 vitet e mëparshme. Në përgjithësi, viti 1997 duhet të anashkalohejt pasi shmangiet e konstatuara në këtë vit ndikojnë në sjelljen e serive statistikore gjatë gjithë periudhës 1993 – 2000.

¹⁴ Zvogëlimi i peshave bëhet nëpërmjet shumëzimit të peshës aktuale, që malli ka, me devijimin standard historik të ndryshimit të çmimeve relative të atij malli.

Kjo është e kuptueshme për faktin që nuk patëm ndonjë ekspansion të kredisë për ekonominë (kryesisht kreditohet në valutë) e cila, për gjatë gjithë kohës, mbeti në nivele pak a shumë të ulëta. Megjithëse huamarrja ishte diçka më e lirë, buxheti i shtetit, duke përfituar nga situata e favorshme që krijoi privatizimi, gjatë vitit 2000, nuk krijoi presion të madh për likuiditet. Në këtë mënyrë, *yield*-i i bonove të thesarit u zvogëluar në mënyrë të vazhdueshme gjatë gjithë vitit për të treja llojet e maturitetit. Duhet thënë se në kushtet e ekzistencës së një tregu monetar jo shumë efikas dhe të një tregu ndërbankar të dominuar nga Banka e Kursimeve, çmimi i këtyre të fundit, nuk është çudi që të fitojë atributet e përqindjes bazë në ekonomi.

Edhe pse diferenca midis përqindjes së depozitave me afat tremujor dhe *yield*-it të bonove të thesarit me të njëjtin afat maturimi është zvogëluar ndjeshëm, mund të thuhet se rëndësia e kësaj të fundit është zbehur ndjeshëm duke mos përbërë më motiv për investitorët dhe bankat e nivelit të dytë. Grafiku 5 ilustron diferencën midis *yield*-it të bonove dhe përqindjes së kredisë, nga njëra anë, me përqindjen e depozitave me afat në lekë, nga ana tjetër. Meqenëse inflacioni vazhdoi të ishte negativ, Banka e Shqipërisë gjykoj se përqindja administrative e interesit nuk ishte më instrumenti i duhur për të ndikuar në ekonomi. Për rrjedhim, u pa e arsyeshme heqja dorë prej tij. Ky hap shënoi shkëputjen përfundimtare nga zbatimi i instrumenteve të drejtpërdrejta të kontrollit monetar.

Në këtë mënyrë u vendos që ndikimi i politikës monetare në ekonomi t'i besohej totalisht përqindjes së interesit për marrëveshjet e riblerjes, që Banka e Shqipërisë do të kryente me bankat e nivelit të dytë në tregun e parasë. Është ende herët të japësh një gjykim të saktë mbi efektivitetin e këtij instrumenti. Koha e shkurtër gjatë së cilës ai është përdorur, vetëm 6 muaj, nuk e krijon një mundësi të tillë. Gjithësesi, në fund të vitit 2000, tabloja e përgjithshme regjistroi norma interesi më të ulëta se fundi i vitit të mëparshëm, në të gjitha llojet dhe maturitetet e tyre.

Në të vërtetë, Banka e Shqipërisë ka kuptuar se sfida e saj mbetet përsosja e zbatimit të këtij instrumenti, përsosje e cila, para së gjithash, nënkupton një përmirësim të të gjitha kanaleve të transmisionit, ku pa dyshim spikasin tregu i parasë, kanalet e kreditit dhe ai i përcaktimit të pritjeve në ekonomi. Kjo, ndër të tjera, nënkupton: interesim më të madh të bankave private ndaj lekut, ulje të dominimit të Bankës së Kursimeve në treg, nxitjen e bankave private për të kredituar në lekë dhe për të rritur pjesëmarrjen e tyre në tregun primar dhe sekondar të bonove të thesarit.

Aktualisht, Banka e Shqipërisë gjykon se janë krijuar premiset e para për ta zëvendësuar regjimin aktual të politikës monetare me *inflation targeting*, një lloj politike monetare shumë e preferuar, e cila megjithë kufizimet e saj, sidomos për vendet në tranzicion, po zbatohet në një numër gjithnjë e më të madh vendesh.

Box 6. A është koha për të adoptuar regjimin e *inflation targeting* në Shqipëri?

Për të adoptuar regjimin e *inflation targeting* çdo vend është e nevojshme të plotësojë disa kushte në aspektin makroekonomik dhe atë institucional. Sa i plotëson Shqipëria këto kushte? Përgjigja për këtë pyetje do të krijonte dhe një ide të qartë mbi kohën e nevojshme për ta adoptuar këtë regjim.

I. Aspekti makroekonomik**Inflacioni**

Në përgjithësi, literatura rekomandon se një periudhë 2 – 3 vjeçare me inflacion të ulët duhet t'i paraprijë adoptimit të regjimit të *inflation targeting*. Në tërësi, gjatë viteve të fundit, tendenca ka qenë ulja e normës së inflacionit. Megjithatë, në vite të ndryshme ka qenë i pranishëm faktori *shock* si për norma të larta inflacioni ashtu dhe për norma të ulëta. Mbështetur në ecurinë e deritanishme të inflacionit, megjithëse ai ka vetëm dy vjet që endet në nivele shumë të ulëta, mund të thuhet se ekzistojnë premiset që të zbatohet një regjim i *inflation targeting*.

Kursi i këmbimit

Regjimi i kursit të këmbimit është një ndër pikat e tjera të forta në adoptimin e *inflation targeting*. Banka e Shqipërisë ka të drejtën ekskluzive për të marrë vendimet, që zgjedhin dhe administrojnë llojin e politikës valutore brenda territorit të Republikës së Shqipërisë. Nga viti 1992, zbatohet një regjim luhatës i lirë këmbimesh valutore, që përbën një nga kriteret për fillimin e zbatimit të regjimit *inflation targeting*.

Konsolidimi fiskal

Vitet e fundit kanë shënuar hapa të rëndësishëm edhe në drejtim të konsolidimit fiskal. Megjithatë, nuk mund të flitet ende për konsolidim dhe stabilitet fiskal. Parë nga ky këndvështrim, duke ditur dhe vështirësitë në veçimin e asaj pjese të inflacionit, që shkaktohet nga politika fiskale, mund të thuhet se, për aq kohë sa tregu i bonove do të jetë i vetmi treg letrash me vlerë në Shqipëri, për aq kohë sa nuk do të ndalohet me ligj huamarrja e qeverisë nga Banka e Shqipërisë, për aq kohë sa nuk do të ketë një angazhim të plotë dhe të besueshëm nga të gjitha forcat politike për një administrim rigoroz dhe transparent të të ardhurave fiskale etj., është i vështirë aplikimi i suksesshëm i regjimit *inflation targeting*.

Stabiliteti financiar

Sistemi mbrojtës i Shqipërisë ndaj krizave financiare ka probleme të shumta, të cilat edhe pse njihen prej kohësh nuk po arrijnë të eliminohen. Ky imunizim i dobët, bën që ekonomia shqiptare të ketë shkallë të lartë ekspozimi, e, për rrjedhim, një kusht shumë i rëndësishëm i *inflation targeting* mbetet pa u plotësuar.

II. Aspekti institucional**Pavarësia e bankës qendrore**

Ligji ofron një pozicion të pavarur, por, në realitet, pavarësia e bankës është larg asaj ligjore.

Transparenca e bankës qendrore

Banka e Shqipërisë nuk është plotësisht transparente në thelbin e saj: shpjegimin e procesit vendimmarrës, sidomos për çështje të politikës monetare.

Besueshmëria e bankës qendrore

Nuk mund të thuhet se Banka e Shqipërisë ka fituar besueshmëri në publik. Në Shqipëri, ku inflacioni ndikohet mjaft nga faktorët *shock* dhe ata spekulativë, mundësia e devijimit nga objektivi është e lartë.

Banka e Shqipërisë me ligj, gjithashtu, ka një nivel të konsiderueshëm përgjegjshmërie, të matur me detyrimet për raportim. Por, në realitet, vlerësohet se përgjegjshmëria duhet rritur.

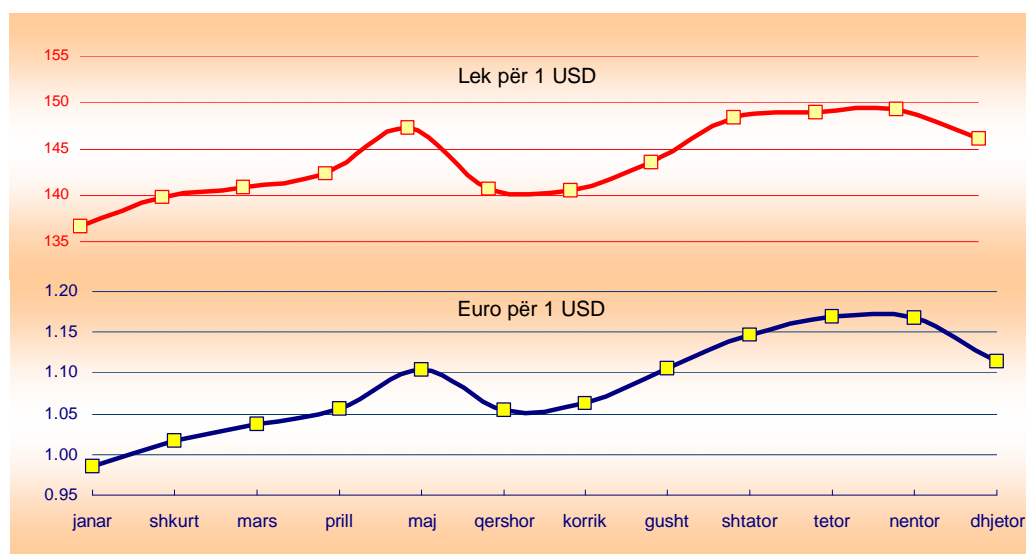
Marrëdhëniet me autoritetin fiskal

Niveli i bashkërendimit midis autoritetit monetar dhe atij fiskal nuk është në nivelin që kërkon regjimi i *inflation targeting*. Pra, nëse në aspektin makroekonomik ekzistojnë faktorë, që të shtyjnë të zgjedhësh *inflation targeting* si regjim të politikës monetare, në aspektin institucional gjykohej se më tepër peshë kanë pikat e dobëta të tij.

1.2.4.2. FAKTORË TË TJERË QË NDIKOJNË NË ECURINË E INFLACIONIT.

Në hyrje të kësaj çështjeje përmendëm që inflacioni në Shqipëri është produkt edhe i faktorëve të tjerë jo të lidhur drejtpërdrejt me politikën monetare dhe treguesit monetarë. **Politika fiskale** e zbatuar nga qeveria, gjatë vitit të kaluar, u ndihmua nga realizimi i të ardhurave buxhetore, por edhe nga privatizimi i disa ndërmarrjeve të mëdha shtetërore, frut i të cilit ishte respektimi i kufijve të programuar, megjithëse gjatë vitit të kaluar u mbajtën zgjedhjet për qeverisjen lokale.

Një tjetër faktor, i cili tashmë mund të quhet tradicional, që ndikon nivelin e çmimeve të konsumit është **kursi i këmbimit të Lekut me Dollarin Amerikan dhe Euron**. Viti i kaluar regjistroi përsëri në fakt, nivelet më të larta të importeve të mallrave dhe të shërbimeve, ku një pjesë të mirë e zinin mallrat për konsum, çmimi i të cilave, në shumë raste, është faktor përcaktues i inflacionit. Në përgjithësi, vendet partnere të Shqipërisë kanë një normë të ulët inflacioni, kuptohet se kursi i këmbimit është ai faktor, që do të ndikojë çmimet e importit e për rrjedhim çmimet e konsumit në përgjithësi. Gjatë vitit të kaluar monedha europiane (natyrisht dhe të gjithë nënfishat e saj) u zhvlerësua ndjeshëm ndaj Dollarit Amerikan. Edhe Leku, ndoqi pak a shumë të njëjtin shteg, por duhet theksuar se ishte stabil kundrejt Euros. Ky fakt tregon se Euro, si monedha predominuese në tregtinë e jashtme të Shqipërisë është faktor kyç në përcaktimin e sjelljes së çmimeve të konsumit.

Grafiku 8. Kursi i këmbimit (janar 2000 - dhjetor 2000).

Pritjet në ekonomi. Edhe pse akoma nuk është ndërmarrë një studim i mirëfilltë për të përcaktuar rolin e pritjeve në ekonomi, duhet theksuar se, sidomos vitet e fundit, ato kanë filluar të jenë të pranishme dhe luajnë rolin e tyre në ekonominë shqiptare. Edhe pse të gjithë e kuptojnë se rritja e çmimeve në fund të vitit është një fenomen spekulativ, përsëri njerëzit parapërgatiten për këtë rritje thjesht duke gjykuar nga e kaluara, pavarësisht se këtë vit rritja ishte përtej asaj çka ata prisnin.

Faktorët që lidhen me rritjen e kostos së produkteve gjatë vitit 2000, ishin të pranishëm në formën e rritjes së pagës nominale në masën 8 për qind, të rritjes së çmimeve të naftës dhe të krizës energjitike.

Ndonëse rritja e pagave zyrtarisht është shpallur vetëm për sektorin shtetëror të ekonomisë, ajo duhet të ketë dhënë ndikimin e vet në sektorin privat të ekonomisë, i cili është i vështirë të matet për shkak të mungesës së të dhënave.

Siç është thënë dhe më sipër, efekti i rritjes së çmimit të karburanteve në ekonomi ishte relativisht i pakët duke të çuar në përfundimin se karburantet, në përgjithësi, nuk përbëjnë një element të rëndësishëm të kostos së prodhimit. Edhe në rastin e krizës energjitike, duke mos përjashtuar implikime të mundshme në të ardhmen, ndikimi i saj në rritjen e kostos së produkteve mbeti i ulët, falë kontrollit administrativ mbi çmimin e energjisë elektrike, duke mos përbërë faktor për rritjen e kostos së prodhimit.

Po kështu, aritmia në kryerjen e shpenzimeve buxhetore shkakton vështirësi në administrimin e likuiditetit, daljen e konsiderueshme të parasë në qarkullim në periudha të caktuara kohe dhe për pasojë në çrregullimin e nivelit të çmimeve.

1.2.5. STATISTIKAT FISKALE TË QEVERISË.

Viti 2000, u karakterizua nga përpjekjet e qeverisë për të arritur një konsolidim fiskal sa më efikas, në drejtim të vjeljes së të ardhurave në total në mënyrë sa më të rregullt dhe kryerjes nën kontroll të shpenzimeve.

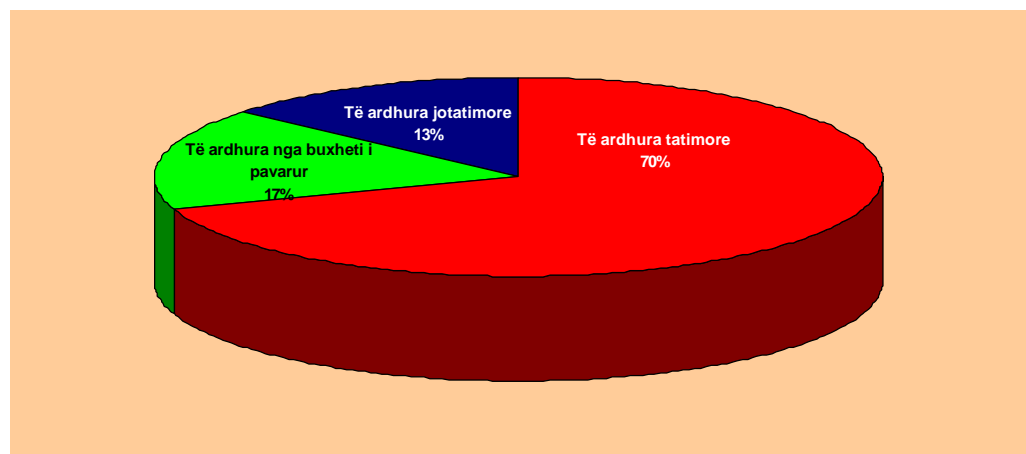
1.2.5.1. TË ARDHURAT BUXHETORE.

Nga të dhëna paraprake¹⁵ dëshmohej se deri në fund të vitit 2000, të ardhurat totale u realizuan në masën 120,3 miliardë lekë, ose në rreth 97.2 për qind krahasuar me parashikimin e tyre për vitin 2000. Nëse do t'i referohemi të dhënave të të njëjtës periudhë të një viti më parë, ato kanë pësuar një rritje me rreth 12 për qind.

Niveli i realizimit të të ardhurave vjetore me rreth 3 pikë përqindjeje nën nivelin e parashikimit vjetor është ndikuar pozitivisht nga:

- tejkalimet e lehta në zërin e të ardhurave tatimore (2 pikë përqindje) pjesën më të madhe të të cilave e zënë ato nga tatimet dhe doganat. Vlen të theksohet se tejkalimet më të spikatura për këtë grup të ardhurash i paraqesin ato, që vijnë si rezultat i aplikimit të tatimit mbi fitimin (+30 për qind) si edhe të ardhurat nga tatimi mbi të ardhurat personale (+12 për qind);
- tejkalimet, gjithashtu, të lehta në zërin e të ardhurave nga pushteti lokal (5.2 për qind).

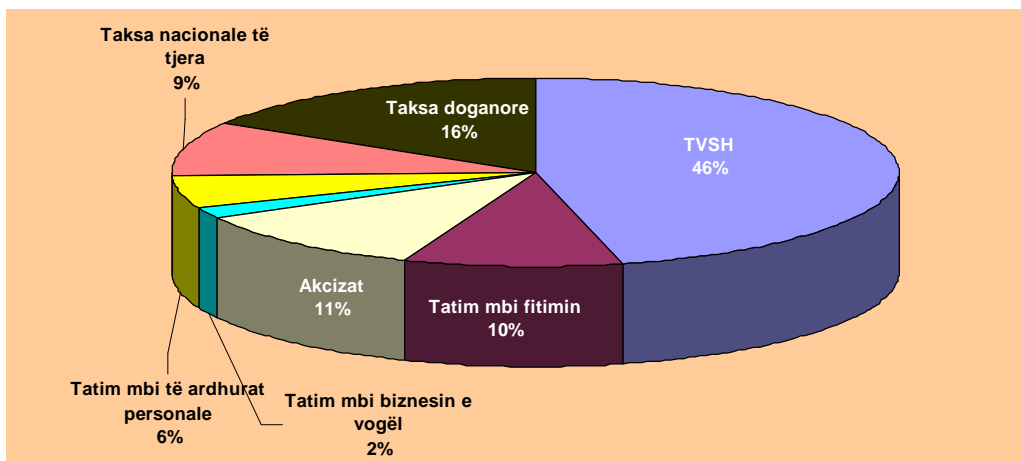
Ndërkohë që negativisht në mosrealizimin e të ardhurave, kanë ndikuar nivelet e ulëta të realizimit në zërin e të ardhurave jotatimore me 17.1 pikë përqindjeje nën parashikimin vjetor (të ardhura nga institucionet buxhetore). Struktura e të ardhurave, në fund të vitit 2000, na tregon se ato kanë si burim kryesor të tyre të ardhurat tatimore. Ato zunë afro 70 për qind të totalit të të ardhurave (shih grafikun 16).

Grafiku 9. Struktura e të ardhurave.

¹⁵ Analiza është kryer mbi bazën e të dhënave papaprake të siguruar nga Ministria e Financave, në mars të vitit 2001.

Duke parë se të ardhurat tatimore kanë këtë peshë të konsiderueshme në të ardhurat totale dhe për më tepër janë ato që kanë ushtruar efekt pozitiv në vlerën e realizimit të të ardhurave, do të ishte me interes studimi i strukturës së pjesës më të rëndësishme dhe njëkohësisht më të madhe të këtyre të ardhurave. Rreth 98.4 për qind të të ardhurave tatimore rrjedhin nga tatimet dhe doganat.

Grafiku 10. Struktura e të ardhurave tatimore.

Të ardhurat nga aplikimi i TVSH-së zënë rreth 46 për qind të këtyre të ardhurave. Ndërkohë që, të ardhurat doganore kanë një peshë prej rreth 16 për qind (shih grafikun 22).

Nëse do të analizonim ecurinë e realizimit të të ardhurave në total dhe të atyre tatimore në veçanti, do të kishim pamjen e mëposhtme të ritmikës së tyre:

Tabela 7 : Ritmika e realizimit të të ardhurave (sipas tremujorëve).

Realizimi (në %)	Trem. I	Trem.II	Trem.III	Trem.IV	Viti 2000
Të ardhurave totale	23.2	22.9	24.3	26.9	97.0
Të ardhurave tatimore	22.9	22.9	26.6	28.0	100.3

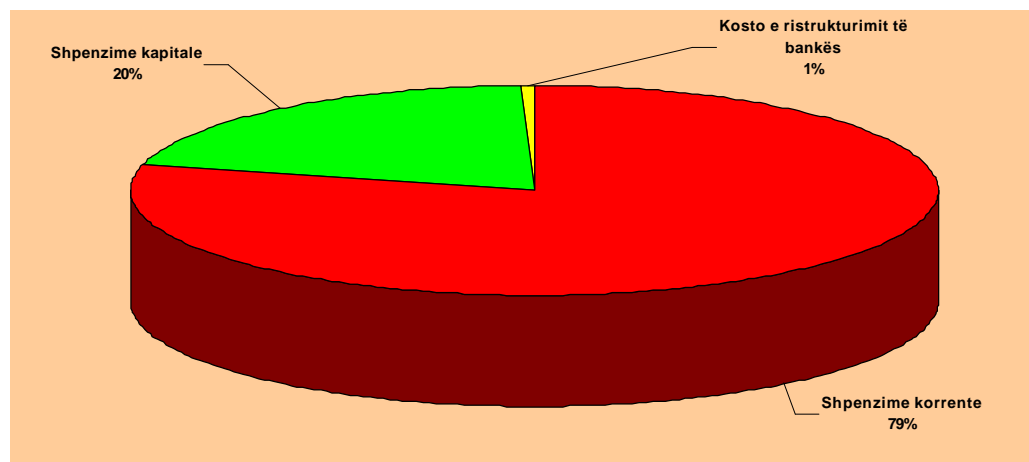
Në përgjithësi, vihet re se ritmika është e rregullt si për të ardhurat në total, ashtu dhe për ato tatimore, ku bie në sy një tendencë e lehtë në rritje për muajt e fundit të vitit. Në tërësi, ka një prirje pozitive që shprehet në rritjen e realizimit të të ardhurave buxhetore, sidomos në grupin e të ardhurave tatimore dhe nga doganat.

1.2.5.2. SHPENZIMET BUXHETORE.

Konsideratat mbi situatën makroekonomike të vendit nuk mund të plotësohen pa analizuar gjendjen dhe ecurinë e kryerjes së shpenzimeve buxhetore. Një nga burimet e stabilitetit makroekonomik dhe të ruajtjes së kontrollit mbi inflacionin është edhe mënyra e kryerjes së zërave të veçantë të shpenzimeve.

Nëse do t'i referoheshim shifrave paraprake të statistikave fiskale të qeverisë, konstatohet se shpenzimet buxhetore në fund të vitit 2000, arritën shifrën 169 miliardë lekë ose krahasuar me parashikimin e fundvitit 2000, ato shënuan një mosrealizim me rreth 4 pikë përqindjeje. Krahasuar me një vit më parë ato u rritën me rreth 1.9 për qind. Nëse do t'i referoheshim shifrave paraprake të statistikave fiskale të qeverisë, konstatohet se shpenzimet buxhetore në fund të vitit 2000, arritën shifrën 169 miliardë lekë ose krahasuar me parashikimin e fundvitit 2000, ato shënuan një mosrealizim me rreth 4 pikë përqindjeje. Krahasuar me një vit më parë ato u rritën me rreth 1.9 për qind.

Duke u ndalur në dy grupimet e mëdha të shpenzimeve do të evidentonim një tejkalim të lehtë të shpenzimeve korente (shih grafikun 23). Ky tejkalim është balancuar madje nga mosrealizimi i shpenzimeve kapitale në masën 7 për qind.

Grafiku 11. Struktura e shpenzimeve.

Shpenzimet për paga dhe për personelin përbëjnë zërin më të madh të shpenzimeve korente, me rreth 25 për qind (19.6 për qind të totalit të shpenzimeve) duke i lënë vendin e dytë shpenzimeve për interesa, të cilat, në fund të vitit 2000, përbënin 21.4 për qind të totalit të shpenzimeve korente.

Vëmendje i duhet kushtuar ritmikës së kryerjes së shpenzimeve. Përvoja ka treguar se ato përqendrohen në fund të vitit dhe, bëhen pa kriter. Për më tepër, ato bëhen bartëse të presioneve inflacioniste duke u reflektuar në nivelet më të larta të inflacionit të pritshëm. Gjithashtu, nevojat për likuiditete në fund të vitit janë më evidente, për pasojë mund të vënë në vështirësi zbatimin e aspekteve të politikës monetare. Kështu, rreth 32 për qind e shpenzimeve mbeti të realizohej në tremujorin e katërt të vitit.

Pamjen më të parregullt në ritmikë e manifestuan shpenzimet kapitale, të cilat deri në fund të tremujorit të tretë u realizuan në masën 55 për qind krahasuar me parashikimin e vitit 2000. Vetëm në tremujorin të katërt të vitit ato u realizuan në masën 38 për qind.

1.2.5.3. DEFICITI BUXHETOR.

Ecuria e deficitit buxhetor dhe vlera e tij në fund të vitit, japin informacionin rezultant të situatës makroekonomike të vendit, që deri diku vlerësohet të jetë e qëndrueshme. Vendi e mbylli vitin 2000 me një deficit buxhetor prej 48.6 miliardë lekësh. Muaji korrik shënoi vlerën më të lartë të tij me rreth 5.8 miliardë lekë. Nga ana tjetër, krahasuar me parashikimin e tij për vitin 2000, ai shënoi një realizim në masën 93 për qind. Rreth 54.0 për qind u financua nga burime të brendshme dhe pjesa tjetër e tij (16 për qind) nga burime të huaja. Në burimet e brendshme vlen të theksohet se të ardhurat nga privatizimi, deri në fund të vitit 2000, arritën shifrën 9 miliardë lekë, ose 28 për qind më të larta se parashikimi. Në këtë shifër, ndjehet efekti i menjëhershëm i privatizimit të ndërmarrjeve shtetërore të rëndësishme. Kështu, muaji gusht shënoi “bumin” e këtij efekti.

Ndërkohë, të ardhurat nga privatizimi, deri në fund të dhjetorit 2000, vlerësohen të zënë rreth 30 për qind të financimit të brendshëm të deficitit buxhetor.

Rritja e të ardhurave nga privatizimi në nivele më të larta nga ç’pritej, bëri të mundur që të mos rriteshin ndjeshëm nevojat e qeverisë për financim, nëpërmjet sistemit bankar.

Tabela 8. Treqesit fiskalë të buxhetit ndaj PBB-së¹⁶.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Totali i të ardhurave	24.1	23.4	18.3	16.5	16.9	21.1	22.4
Nga të cilat : të ardhura tatimore	16	13.2	10.7	9.8	12.3	12.7	15.6
Totali i shpenzimeve	33.1	33.6	31.3	29.5	27.3	32.7	31.4
Nga të cilat : shpenzimet kapitale	3.4	8.3	6.3	4.4	5.3	5.8	6.5
Deficiti	-9	-10.2	-13	-13	-10.4	-11.6	-9.1
Financimi i jashtëm	0.4	3.7	2.8	1.9	3.8	6.1	4.2
Financimi i brendshëm	8.6	6.5	10.2	11.2	6.6	5.5	4.9

¹⁶ Ministria e Financave & IMF.

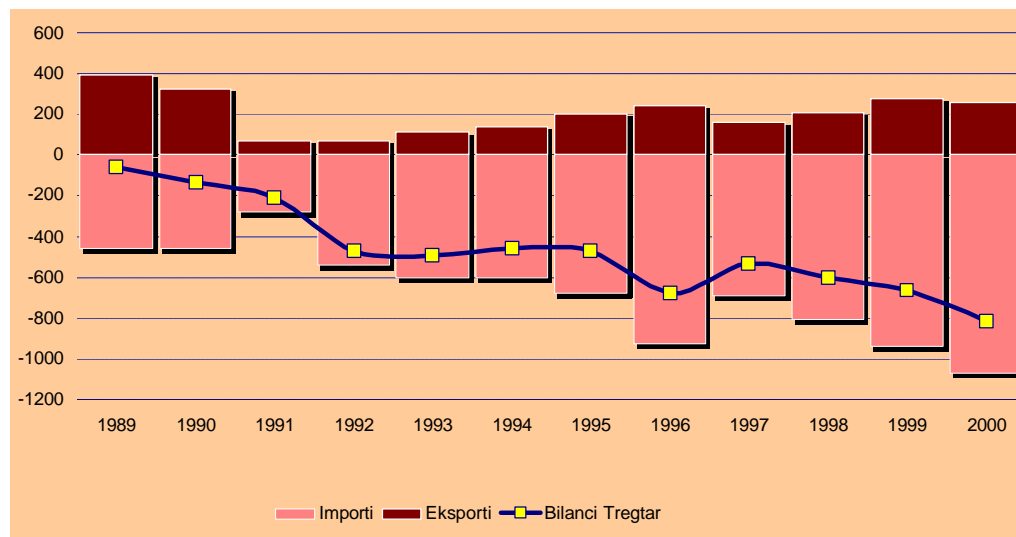
1.3. ZHVILLIMET NË SEKTORIN E JASHTËM

1.3.1. BILANCI I PAGESAVE.

Zhvillimet e bilancit të pagesave për vitin 2000 evidentojnë një rritje të madhe të transaksioneve korente, e cila është shkaktuar kryesisht nga rritja e vlerës së transaksioneve të tregtisë së shërbimeve. Në nivel viti, totali i transaksioneve korente në vitin 2000 vlerësohet rreth 3 miliardë dollarë (80 për qind e PBB-së) ose afërsisht 24 për qind më i lartë se në vitin 1999. Përveç shërbimeve, në këtë rritje kanë kontribuar dhe transfertat korente e tregtia e jashtme në mallra. Në fund të vitit, llogaria korente u mbyll me një deficit 14.3 për qind më të lartë se ai i vitit 1999. Megjithatë është e nevojshme të evidentohet se bilanci korent, përjashtuar transfertat shtetërore vlerësohet 17 për qind më i ulët se një vit më parë. Hyrjet e larta në llogarinë kapitale jo vetëm mundësuan mbulimin e plotë të deficitit korent, por ndikuan dhe në rritjen e rezervave valutore të autoritetit monetar.

1.3.1.1. TREGTIA E JASHTME.

Zhvillimet në tregtinë e jashtme në mallra për vitin 2000 u karakterizuan nga rritje të mëtejshme të importeve dhe një gjendje amullie e eksporteve të mallrave (grafikët 7,9). Totali i transaksioneve tregtare në mallra u rrit mbi 9 për qind, tërësisht si rrjedhojë e rritjes së importit të mallrave. Ky, për herë të parë kaloi shifrën prej 1 miliardë dollarësh amerikanë duke u rritur rreth 14.1 për qind, kundrejt një viti më parë. Në dallim nga importet, eksporti ka rënë afërsisht 7 për qind kundrejt vitit të kaluar. Rrjedhimisht, deficitin e tregtisë së jashtme në mallra, krahasuar me një vit më parë është thelluar më tej me 23 për qind, që në shifra absolute për gjithë vitin 2000 do të thotë 814 milionë dollarë amerikanë. Edhe gjatë vitit 2000, tregtia e jashtme kryesisht u përqëndrua në vendet tradicionale partnere fqinje, Itali, Greqi, Turqi, Maqedoni etj. (shih grafikun 8). Ndërsa tregtia me vendet e zonës së EURO-s përfaqëson rreth 75 për qind të totalit të tregtisë së jashtme.

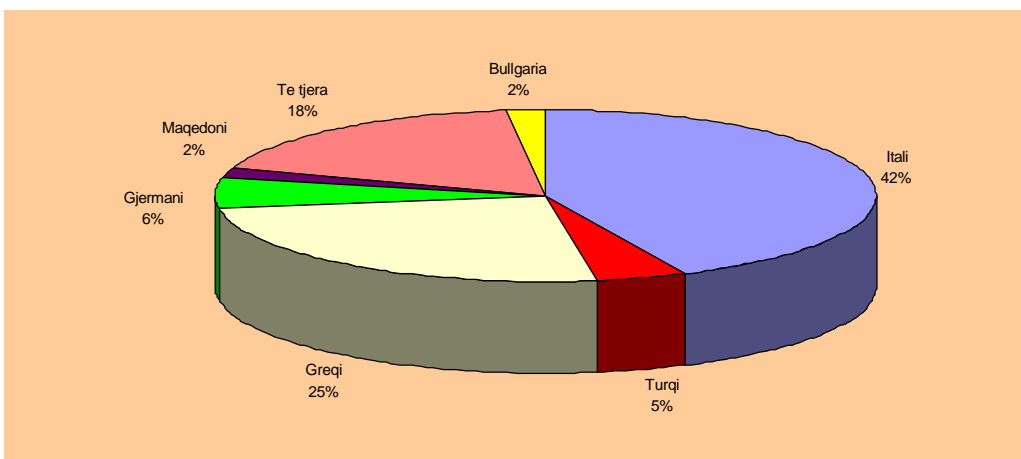

Grafiku 12. Bilanci tregtar (në milionë USD).

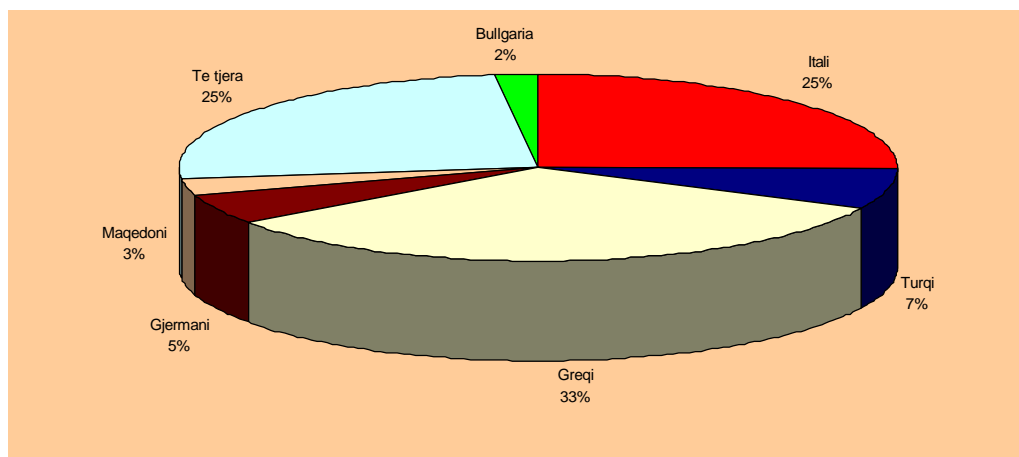
Importet e mallrave, të cilat këtë vit regjistruan një shifër rekord prej 1.07 miliardë dollarësh amerikanë, kanë shfaqur tendenca rritje që nga fillimi i vitit, por janë rritur veçanërisht shumë, në tremujorin fundit, kryesisht si rezultat i importeve “të sforcuara” për energji. Ndikimi i krizës energjitike, e cila përfshiu vendin që nga fillimi i vjeshtës së vitit 2000, u reflektua në importe të larta në grupin “produkte minerale” ku përfshihen edhe importet e energjisë elektrike e ato të lëndëve djegëse dhe në grupin “makineri e pajisje mekanike e elektrike”. Importet në këto grupmallra janë rritur respektivisht 37 dhe 74 për qind kundrejt një viti më parë. Në dallim nga vitet e tjera, importet e grupmallrave ushqimorë vlerësohen 5.6 për qind më të ulëta se një vit më parë.

Megjithatë, duke mbajtur parasysh se importet e larta të vitit 1999 përfaqësojnë rritjen e konsumit për efekt të krizës kosovare, e cila e rriti popullsinë me 15 për qind dhe rrjedhimisht dhe kërkesën e brendshme, nuk është e vështirë të arrihet në përfundimin se importi i grupmallrave ushqimorë për konsumin e brendshëm nuk ka rënë nën nivelin e vitit 1999. Në grupet e tjera të importeve janë rritur importet në “mjete transporti” me 13.5 për qind dhe importet në “metale bazë dhe artikujt e tyre” me 10.5 për qind. Gjithashtu, janë rritur edhe importet e industrisë kimike dhe plastikat, respektivisht me 17.5 dhe 20.1 për qind. Ndër grupmallrat e importit, që kanë rënë kundrejt vitit 1999, vlejné të përmenden “tekstile dhe artikuj tekstile” rreth 3 për qind dhe “veshjet e këmbës dhe të kokës” rreth 21 për qind.

Të dyja këto grupe, përfaqësojnë kryesisht importe të materialeve për përpunim aktiv. Grupet e tjera, që kanë rënë nuk kanë luajtur ndonjë rol përcaktues në ecurinë e importit, rrjedhimisht, nuk vlejné të evidentohen (shih grafikun 10).

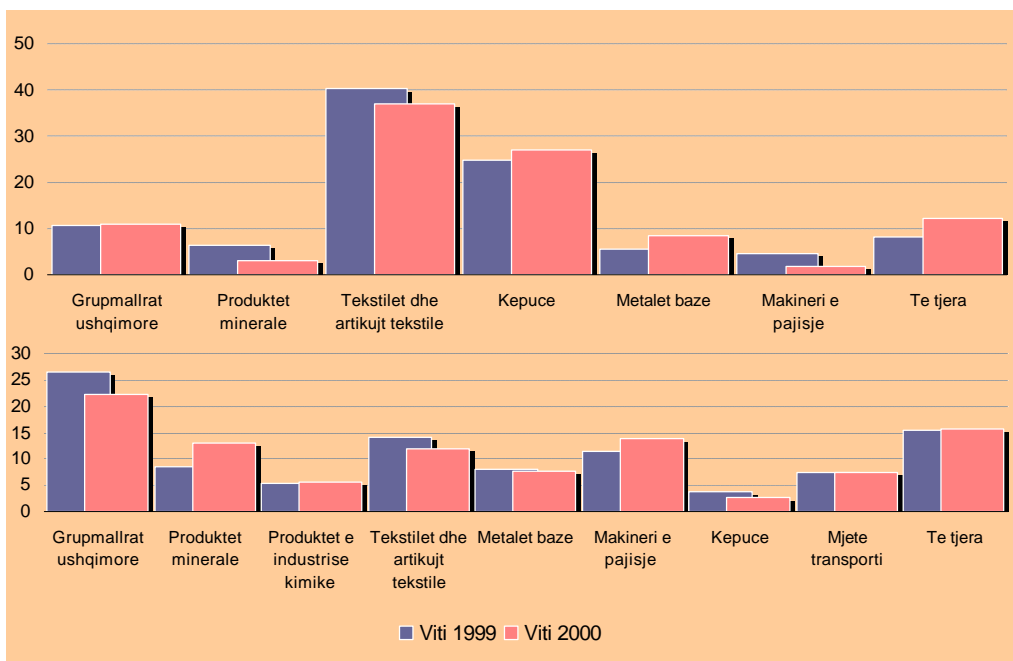

Grafiku 13. Partnerët tregtarë (në % ndaj totalit).

Grafiku 14. Bilanci tregtar (në % ndaj totalit).

Ndryshe nga parashikimet optimiste në fillim të vitit, eksporti jo vetëm që nuk mundi të realizonte nivelin e parashikuar, por nuk arriti dot as nivelin e një viti më parë duke regjistruar një rënie prej 7 për qind. Kjo rënie, është shkaktuar tërësisht prej rënies së rieksperteve nga përpunimi aktiv, të cilat përqëndrohen kryesisht në grupmallrat e tekstileve dhe të këpucëve. Eksportet nga prodhimi i brendshëm kanë ruajtur nivelin e vitit të kaluar. Në këtë grup, është vërejtur një rënie në grupmallrat e eksporteve tradicionale. Kështu, është regjistruar një rënie e ndjeshme, prej 44 për qind në eksportet e grupit “produkte minerale”, e pasuar nga një rënie, rreth 4 për qind, në eksportet e grupit “ushqim, pije, duhan”. Gjithashtu, kanë rënë edhe eksportet e grupit makineri e pajisje, 36 për qind kundrejt vitit 1999 (grafiku 10). Në grupin e eksporteve që janë rritur kundrejt vitit 1999, rritjen më të madhe e kanë regjistruar eksportet në “metale bazë e artikujt e tyre” me 47.7 për qind.

Grafiku 15. Struktura sipas grupmallrave (në milionë USD).

1.3.1.2. SHËRBIMET, TË ARDHURAT DHE TRANSFERTAT.

Statistikat e bilancit të pagesave për vitin 2000, tregojnë se tregtia e jashtme në shërbime (kryesisht shërbimet e turizmit) evidentohet si aktivitet me një rëndësi jetike për ekonominë shqiptare. Sipas vlerësimeve të Bankës së Shqipërisë ky aktivitet ka gjeneruar të ardhura mbi 1.5 herë më të larta se të ardhurat nga eksporti i mallrave, ndërkohë që shqiptarët kanë shpenzuar në udhëtimet e tyre jashtë shtetit, rreth 272 milionë dollarë amerikanë ose mbi 51 për qind të totalit të dërgesave nga emigrantët për vitin 2000. Rrjedhimisht, në fund të vitit, bilanci pozitiv i këtyre shërbimeve vlerësohej në 117 milionë dollarë amerikanë. Me një aktivitet të tillë, turizmi ka dominuar të gjitha zhvillimet në tregtinë e shërbimeve, e cila u mbyll me një suficit të lehtë prej 22.3 milionë dollarësh.

Box 7. Shërbimet e turizmit.

Metodika aktuale e llogaritjes së këtij zëri merr në konsideratë numrin e turistëve të huaj, që largohen nga Shqipëria dhe numrin e turistëve shqiptarë, që hyjnë në Shqipëri; kohë qëndrimin mesatar dhe shpenzimet mesatare ditore për të dyja grupet e turistëve. Statistikat për dy grupet e fundit për vitin 2000, u bazuan në rezultatet e vërtetimit statistikor për të ardhurat dhe shpenzimet nga aktiviteti turistik. Në të vërtetë, termi “ndryshimi i metodikës” i shkon më shumë metodikës së llogaritjes së shpenzimeve të turistëve shqiptarë jashtë shtetit, e cila para prezantimit të vërtetimit, bazohej në totalin e shpenzimeve të udhëtimit të kryera nga qeveria dhe agjenci të tjera publike. Ndërsa, për llogaritjen e të ardhurave nga shërbimet e turizmit, termi “ndryshim” i referohet adoptimit të rezultateve të dalta nga vërtetimi për kohëqëndrimin dhe shpenzimet mesatare ditore të turistëve të huaj, gjatë qëndrimit të tyre në Shqipëri.

Vërtetimi për të ardhurat dhe shpenzimet nga aktiviteti turistik, u realizua në pesë faza të shtrira gjatë gjithë vitit 2000, duke u përpjekur të mbulojë të gjitha sezonet me karakteristika të ndryshme turistike. Qëllimi i këtij vërtetimi ishte të vlerësohej kohëqëndrimin mesatar dhe shpenzimet mesatare ditore për turist.

Rezultatet e tij treguan se ka patur një rritje të ndjeshme të kohëqëndrimit mesatar dhe të shpenzimeve mesatare ditore për person për turistët e huaj që vizitojnë Shqipërinë, krahasuar me vlerësimet e përdorura më parë. Për ta ilustruar këtë, mjafton të përmendet se kohëqëndrimi mesatar në ditë, sipas vërtetimit luhet në intervalin 6 deri në 9 ditë, ndërsa shpenzimet mesatare ditore vlerësohen nga 112 deri në 73 USD në ditë. Nga vlerësimet e bëra disa vite më parë besohet se treguesit e kohëqëndrimit mesatar dhe shpenzimeve mesatare ditore ishin respektivisht 5 ditë dhe 35 USD. Për turistët shqiptarë që udhëtojnë jashtë, sipas vërtetimit ka rezultuar se kohëqëndrimi mesatar luhet në intervalin 8 deri në 9 ditë dhe shpenzimi mesatar ditore vlerësohet 33 deri në 52 dollarë në ditë. Rrjedhimisht rritja e menjëhershme e statistikave të raportuara në zërin udhëtime të bilancit të pagesave, krahas rritjes së numrit të turistëve reflekton dhe adoptimin e këtyre vlerësimeve të reja në metodikën e llogaritjes së të ardhurave dhe të shpenzimeve të këtij zëri.

Statistikat për të ardhurat dhe shpenzimet nga aktiviteti i turizmit duhet të merren në konsideratë me rezervë pasi informacionet për numrin e turistëve, që hyjnë e dalin nga territori i Shqipërisë, të cilat shërbejnë si e dhënë bazë për llogaritjen e shpenzimeve dhe të ardhurave nga ky aktivitet, mund të përmbajnë pasaktësi. Njëkohësisht, vërtetimi për vlerësimin e shpenzimeve të turistëve u prezantua për herë të parë gjatë vitit 2000. Rrjedhimisht, Banka e Shqipërisë rezervon të drejtën t'i rishikojë këto statistika nëse do të ketë revizionime apo rivlerësime të treguesve statistikore bazë.

Vlerësimet shumë të larta për shërbimet e turizmit janë ndikuar nga prezantimi i metodikës së re për vlerësimin e të ardhurave dhe shpenzimeve nga ky aktivitet¹⁷. Metodika, e cila bazohet në llogaritjen e shpenzimeve ditore mesatare dhe të kohëqëndrimit mesatar për turist sipas vërtetimeve statistikore të bëra nga Banka e Shqipërisë, ka bërë që këta tregues të rriten ndjeshëm kundrejt vlerësimeve të përdorura më parë si për turistët e huaj ashtu edhe për ata shqiptarë, që udhëtojnë jashtë shtetit. Kjo e bën të vështirë krahasimin e statistikave për të ardhurat dhe shpenzimet nga aktiviteti i turizmit me periudhat e mëparshme.

Megjithatë, mund të thuhet se gjatë vitit 2000, ka pasur një rritje të madhe në numrin e udhëtarëve që kanë vizituar Shqipërinë dhe të atyre që kanë udhëtuar jashtë, respektivisht me rreth 52 dhe 58 për qind (sipas statistikave të Ministrisë së Rendit Publik). Ky mund të konsiderohet si një tregues i mjaftueshëm, që dëshmon për rritjen e aktivitetit në këto shërbime.

¹⁷ Shih Box 1-7.

Ashtu siç pritej, rritja e vëllimit të importit ka shkatuar rritjen e importit të shërbimeve të transportit të mallrave dhe shërbimeve të sigurimit. Këto kategori shërbimesh kanë dominuar mbi transaksionet e tjera të shërbimeve në kategoritë respektive të shërbimeve të transportit (deficiti vlerësohet 2.5 për qind më i lartë se një vit më parë) dhe të atyre të sigurimit (deficiti i këtyre shërbimeve vlerësohet rreth 13 për qind më i lartë se ai i vitit 1999).

Kategoria “shërbimet e tjera” ka regjistruar një suficit prej 15.2 milionë dollarësh ose 2.2 herë më të lartë se në vitin 1999. Kjo rritje është mundësuar kryesisht prej tkurrjes së shpenzimeve në shërbimet e komunikacionit dhe rritjes së të ardhurave nga shërbimet qeveritare. Megjithatë, roli i tyre në zhvillimet e tregtisë së shërbimeve mbetet modest dhe pa ndonjë ndikim të dukshëm. Komentet e mësipërme mbi zhvillimet në tregtinë e shërbimeve tregojnë se ndoshta vëmendja e autoriteteve për përmirësimin e zhbalancimeve korente krahas synimeve për nxitjen e rritjes së eksporteve në mallra dhe ngushtimin e deficitit tregtar të mallrave, duhet, gjithashtu, të përqëndrohet më shumë në tregtinë e shërbimeve.

Bilanci pozitiv i transaksioneve të “të ardhurave”, në fund të vitit vlerësohet rreth 107 milionë dollarë amerikanë ose 42 për qind më i lartë se një vit më parë. E gjithë kjo rritje i dedikohet të ardhurave më të larta nga puna e punëtorëve sezonalë e atyre kufitarë dhe e interesave të akumuluar nga investimi i rezervave valutore të sistemit bankar në institucionet financiare jorezidente.

Dërgesat e emigrateve për vitin 2000 vlerësohen rreth 46 për qind më të larta se në vitin 1999. Rritja e menjëhershme e këtyre transfertave, vjen kryesisht si pasojë e nivelit të ulët të tyre në vitin 1999¹⁸. Kjo rritje e fluksit të transfertave hyrëse, ka qenë mëse e mjaftueshme për të mbuluar rënien në zërat e transfertave shtetërore, të cilat këtë vit vlerësohen vetëm 58 për qind e atyre të një viti më parë. Natyrisht që edhe kjo rënie, reflekton kryesisht ndikimin e krizës kosovare të vitit 1999.

Ndryshe nga viti i kaluar, kur transfertat shtetërore dominoheshin nga ndihmat në mallra, në strukturën e transfertave shtetërore në vitin 2000, kanë mbizotëruar transfertat në mjete valutore, të cilat përfaqësojnë rreth 59 për qind të totalit të këtyre transfertave. Në fund të vitit bilanci pozitiv i transfertave korente u vlerësua 533 milionë dollarë ose rreth 51 për qind më i lartë se në vitin 1999. Në shtesë të rritjes së dërgesave nga emigrantët dhe transfertave hyrëse shtetërore, rritja e suficitit në këtë kategori, i detyrohet edhe rënies së transfertave të tjera dalëse. Rritja e transfertave korente është shoqëruar, gjithashtu, nga rritje e transfertave kapitale.

¹⁸ Gjatë vitit 1999 prurjet e larta në mjete valutore të injektuara në ekonomi nga popullsia kosovare gjatë qëndrimit në Shqipëri, reduktuan nevojat për dërgesa nga emigrantët duke luajtur njëkohësisht një rol zëvendësues për këto transferta dhe njëkohësisht u shoqëruan nga transferta të larta për Qeverinë Shqiptare. Efektet e krizës kosovare u shtrinë vetëm gjatë vitit 1999, rrjedhimisht, statistikisht për vitin 2000 pavarësisht nga ndryshimet relativisht të mëdha kundrejt vitit 1999, nuk reflektojnë ndonjë fenomen të veçantë. Ato luhaten rreth niveleve mesatare të periudhës para krizës. Kështu, megjithëse vlerësohen me një shifër rekord prej 531 milionë dollarësh amerikanë, dërgesat nga emigrantët, për vitin 2000, janë të krahasueshme me dërgesat nga emigrantët të regjistruara në vitin 1998, ndërsa niveli i transfertave shtetërore hyrëse vlerësohet rreth nivelit mesatar të transfertave shtetërore për periudhën 1994 – 1998.

Bilancet e larta pozitive, të arritura në kategoritë e transfertave, të ardhurave e në tregtinë e shërbimeve nuk ishin të mjaftueshme për të përballuar rritjen e shpejtë të deficitit tregtar në mallra e për rrjedhim llogaria korentë e thelloi deficitin me 19 milionë dollarë. Deficiti korent, në fund të vitit, vlerësohej 152 milionë dollarë amerikanë (grafiku 11).

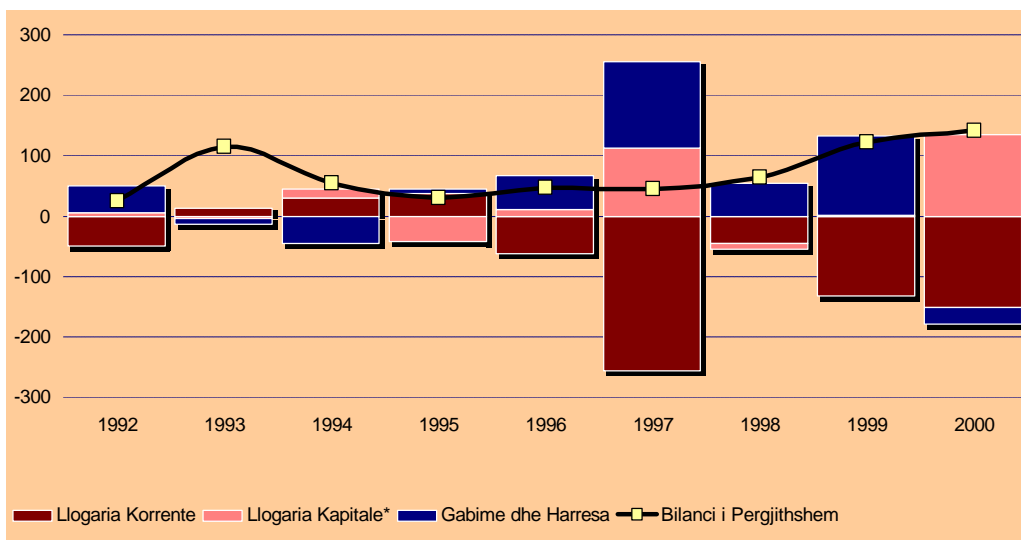
1.3.1.3. LLOGARIA KAPITALE.

Mbulimi (financimi) i këtij deficiti korent është mundësuar nga flukset hyrëse të kapitaleve, të cilat kanë çuar në rritjen e detyrimeve dhe në rënien e depozitave të mjeteve valutore të bankave të nivelit të dytë në institucionet financiare jorezidente. Në fund të vitit, llogaria financiare ka regjistruar një bilanc pozitiv prej 240.7 milionë dollarësh amerikanë. Ky import kapitalesh është realizuar, kryesisht, prej thithjes së investimeve të huaja direkte dhe disbursimit të kredive nga jashtë, duke çuar në rritjen e detyrimeve financiare, që vlerësohet 45.5 për qind më të larta se një vit më parë.

Investimet e huaja direkte, që për këtë vit vlerësohen në 143 milionë dollarë amerikanë, për herë të parë që nga viti 1992 (vit kur këto u lejuan për herë të parë) janë shndërruar në një fenomen dominues në rritjen e detyrimeve financiare dhe zhvillimet e transaksioneve kapitale e financiare. Deri në vitin 1999, flukset hyrëse më të larta janë regjistruar në vitin 1996, rreth 90 milionë dollarë. Në vitet që pasuan nën efektin e situatave të trazuara në vend dhe në rajon, flukset e investimeve të huaja direkte ranë rreth shifrave 45 milionë dollarë. Rritja e këtyre flukseve kapitale, në vitin 2000 rreth 3.3 herë ose 100 milionë dollarë kundrejt vitit 1999, reflekton kryesisht efektin e privatizimit të ndërmarrjeve të mëdha shtetërore.

Kapitaleve të investuara në formën e investimeve direkte i janë shtuar dhe disbursimet e kredive nga jashtë. Këto disbursime të cilat vlerësohen rreth 100 milionë dollarë amerikanë (ose 20 për qind më të ulëta se një vit më parë) kanë shkuar, pothuajse tërësisht, në favor të sektorit “qeveria e përgjithshme” dhe përfaqësojnë rritjen e detyrimeve këtij sektori. Financuesi kryesor i qeverisë, ashtu sikurse edhe më parë, mbetet Banka Botërore.

Pretendimet, në fund të vitit, janë rritur vetëm me 31.1 milionë dollarë amerikanë. Kjo rritje e ulët, e cila vlerësohet vetëm sa 24 për qind e rritjes totale të mjeteve në vitin 1999, përfaqëson kryesisht rritjen e zotërimeve në mjete valutore të publikut. Në të kundërt, depozitat e sistemit bankar, pas rritjes vitin e kaluar me rreth 89 milionë dollarë, janë rritur këtë vit vetëm me 19 milionë dollarë.

Grafiku 16. Bilanci i Pagesave (në milionë USD).

Flukset hyrëse në mjete valutore në formën e kapitaleve financiare (kryesisht disbursimet e kredive të huaja dhe “përdorimi i kredive dhe huave nga FMN”) dhe të transfertave korente në *cash* u reflektuan në rritjen e rezervave valutore të autoritetit monetar me 141.5 milionë dollarë (rreth 18 milionë dollarë më shumë se në vitin 1999) për vitin 2000. Kjo rritje është regjistruar kryesisht në mjetet valutore. Niveli i rezervave valutore, në fund të vitit, ishte i mjaftueshëm për të përballuar 6.8 muaj importe (import mallrash) kundrejt 6.1, në fund të vitit 1999.

1.3.2. REZERVA VALUTORE.

Në fund të muajit dhjetor të vitit 2000, vlera e rezervës valutore bruto ka arritur në 607.8 milionë dollarë, ndërsa vlera e rezervës valutore neto në 455.2 milionë dollarë (rezerva valutore vlerësohet me kursin aktual). Që nga fillimi i vitit 2000, rritja e vlerës së rezervës valutore bruto kap shifrën 126.24 milionë dollarë, ose 26.2 për qind. Hyrjet në këtë periudhë kapin shumën 301.3 milionë dollarë, ku veçojmë : në formën e granteve (KE dhe të tjerë) 57.3 milionë dollarë, në formën e huave (FMN, IDA, KE dhe të tjerë) 91.4 milionë dollarë, në formën e blerjeve (nga bankat, Qeveria e Republikës së Shqipërisë dhe të tjerë) 113.3 milionë dollarë, në formën e të ardhurave nga investimi 24.9 milionë dollarë, etj..

Daljet në këtë periudhë kapin shifrën 159.6 milionë dollarë, ku veçojmë : në formën e pagesave të shërbimit të borxhit të jashtëm (të Bankës së Shqipërisë dhe të Qeverisë së Republikës së Shqipërisë) 20.2 milionë dollarë, në formën e transferimeve (Qeveria e Republikës së Shqipërisë, bankat dhe të tjerë) 123.4 milionë dollarë, në formën e shitjeve (për bankat dhe për Qeverinë e Republikës së Shqipërisë) 15.8 milionë dollarë etj..

Përsa i takon mënyrës së administrimit të rezervës valutore, Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë ka miratuar me vendimin nr. 70, datë 02.08.2000 “Politikën dhe mënyrën e administrimit të rezervës valutore”, dokument i cili përcakton objektivat që ka procesi i investimit të rezervës, limitet për investim sipas monedhave dhe instrumenteve të veçanta etj..

Dokumenti i ri, parashikon shtimin e instrumenteve të investimit të rezervës valutore, duke ruajtur cilësi të larta të sigurisë dhe të likuiditetit. Për t'i paraprirë nevojës për njohje më të mirë të rreziqeve, dokumenti i ri parashikon krijimin e Komitetit të Investimit dhe të Sektorit të Vlerësimit të Rreziqeve (*middle-office*). I pari, do të rrisë aftësinë analizuese dhe vendimmarrëse, brenda treguesve bazë të përcaktuar në dokument nga Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë. I dyti, do të jetë një formë e organizimit brenda departamentit përgjegjës për administrimin e rezervës valutore, e specializuar për identifikimin dhe për vlerësimin e rreziqeve financiare, si ai i tregut, i kreditit, operacional etj..